YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (ensimmäinen jaosto)

13 päivänä tammikuuta 2004 *

Asiassa T-67/01,

JCB Service, kotipaikka Rocester, Staffordshire (Yhdistynyt kuningaskunta), edustajinaan R. Fowler, QC, barrister R. Anderson, solicitor L. Carstensen ja aluksi solicitor M. Israel ja sittemmin solicitor S. Smith, prosessiosoite Luxemburgissa,

kantajana,

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään A. Whelan ja S. Rating, prosessiosoite Luxemburgissa,

vastaajana,

jossa kantaja vaatii ensisijaisesti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta kumoamaan EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan soveltamisesta (asia COMP.F.1/35.918 — JCB) 21.12.2000 tehdyn komission päätöksen 2002/190/EY (EYVL 2002, L 69, s. 1) ja toissijaisesti kumoamaan osittain saman päätöksen ja samalla alentamaan JCB Servicelle määrättyä sakkoa,

* Oikeudenkäyntikieli: englanti.

EUROOPAN YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN (ensimmäinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: presidentti B. Vesterdorf sekä tuomarit J. Azizi ja H. Legal,

kirjaaja: hallintovirkamies J. Plingers,

on antanut seuraavan

tuomion

Asiaa koskevat oikeussäännöt

1 EY:n perustamissopimuksen 81 artiklassa määrätään seuraavaa:

"1. Yhteismarkkinoille soveltumattomia ja kiellettyjä ovat sellaiset yritysten väliset sopimukset, yritysten yhteenliittymien päätökset sekä yritysten yhdenmukaistetut menettelytavat, jotka ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja joiden tarkoituksena on estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua yhteismarkkinoilla tai joista seuraa, että kilpailu estyy, rajoittuu tai vääristyy yhteismarkkinoilla, ja erityisesti sellaiset sopimukset, päätökset ja menettelytavat:

a) joilla suoraan tai välillisesti vahvistetaan osto- tai myyntihintoja taikka muita kauppaehtoja,

b) joilla rajoitetaan tai valvotaan tuotantoa, markkinoita, teknistä kehitystä taikka investointeja,

c) joilla jaetaan markkinoita tai hankintalähteitä,

d) joiden mukaan eri kauppakumppaneiden samankaltaisiin suorituksiin sovelletaan erilaisia ehtoja kauppakumppaneita epäedulliseen kilpailuasemaan asettavalla tavalla,

e) joiden mukaan sopimuksen syntymisen edellytykseksi asetetaan se, että sopimuspuoli hyväksyy lisäsuoritukset, joilla niiden luonteen vuoksi tai kauppatavan mukaan ei ole yhteyttä sopimuksen kohteeseen.

2. Tämän artiklan mukaan kielletyt sopimukset ja päätökset ovat mitättömiä.

3. Voidaan kuitenkin julistaa, että 1 kohdan määräykset eivät koske

— yritysten välistä sopimusta tai yritysten välisten sopimusten ryhmää

— yritysten yhteenliittymän päätöstä tai yritysten yhteenliittymien päätösten ryhmää

— yhdenmukaistettua menettelytapaa tai yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmää, joka osaltaan tehostaa tuotantoa tai tuotteiden jakelua taikka edistää teknistä tai taloudellista kehitystä jättäen kuluttajille kohtuullisen osuuden näin saatavasta hyödystä:

a) asettamatta asianomaisille yrityksille rajoituksia, jotka eivät ole välttämättömiä mainittujen tavoitteiden toteuttamiseksi

b) antamatta näille yrityksille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita."

2 Neuvoston asetuksen N:o 17 (perustamissopimuksen [81] ja [82] artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus; EYVL 1962, 13, s. 204), joka on annettu 6.2.1962, sakkoja koskevassa 15 artiklassa, säädetään seuraavaa:

"—

2. Komissio voi päätöksellään määrätä yrityksille tai yritysten yhteenliittymille sakon, joka on vähintään 1 000 ja enintään 1 000 000 laskentayksikköä taikka

tätä suurempi mutta enintään 10 prosenttia kunkin rikkomukseen osallisen yrityksen edellisen tilikauden liikevaihdosta, jos ne tahallaan tai tuottamuksesta:

a) rikkovat perustamissopimuksen [81] artiklan 1 kohtaa tai [82] artiklaa; taikka

b) rikkovat jotakin 8 artiklan 1 kohdan nojalla määrättyä velvoitetta.

Sakon suuruutta määrättäessä on otettava huomioon rikkomuksen vakavuuden lisäksi sen kesto.

— —

5. Edellä 2 kohdan a alakohdassa tarkoitettua sakkoa ei määrätä toimista:

a) jotka suoritetaan komissiolle tehdyn ilmoituksen jälkeen ja ennen perustamissopimuksen [81] artiklan 3 kohdan soveltamisesta tehtyä päätöstä, jos toimet kuuluvat ilmoituksessa kuvatun toiminnan piiriin — —"

Tosiseikat ja hallinnollinen menettely

3 JCB Service on Joseph Cyril Bamfordin vuonna 1956 Englannin oikeuden mukaan perustama yhtiö, jonka kotipaikka on Rocesterissa, Staffordshiressa (Yhdistynyt kuningaskunta). JCB Servicen omistaa Transmissions and Engineering Services Netherlands BV -niminen yhtiö, ja sen suoraan tai välilliseen omistukseen ja määräysvaltaan kuuluu JCB-konsernin (jäljempänä JCB yhtiöt); konsernissa on 28 yhtiötä, kuten JCBamford Excavators, JCB Sales, JCB SA, JCB Germany ja JCB Spain. JCB tuottaa ja pitää kaupan maanrakennuskoneita, maansiirto- ja rakennuslaitteita, maatalouskoneita sekä näiden eri tuotteiden varaosia.

4 Vuonna 2000 JCB ylsi 1 400 miljoonan euron liikevaihtoon rakennuslaitteissa, joiden valmistajista se on maailman viidenneksi suurin; sen tuotannosta menee vientiin yli 70 prosenttia, ja sillä on yli 400 jakelijan ja myyntiedustajan verkosto. Suurin valmistaja on Caterpillar, jonka liikevaihto on 12 629 miljoonaa euroa. JCB arvioi rakennus- ja maansiirtolaitteiden markkinaosuudekseen 8,5 prosenttia Euroopassa ja 4,4 prosenttia koko maailmassa. Vuonna 1995 ja 1996 JCB:n markkinaosuus oli määrältään 13–14 prosenttia (arvoltaan 8,9 prosenttia) kaikista yhteisössä myydyistä maanrakennus- ja maansiirtokoneista (määrältään 36,8 prosenttia ja arvoltaan 23,7 prosenttia Yhdistyneessä kuningaskunnassa). Kaivurikuormaajat ovat konsernin paras tuote, jossa JCB:llä oli vuonna 1995 maailmassa arvoltaan yli 23 prosentin ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa lähes 60 prosentin markkinaosuus.

5 JCB:n jakeluverkosto on järjestetty kansallisesti siten, että sillä on yksi tytäryhtiö kussakin maassa (Saksa, Belgia, Espanja, Ranska, Alankomaat, Italia) tai yksinoikeudella toimiva maahantuoja.

6 Kaksi JCB-konserniin kuuluvaa yhtiötä teki vuonna 1973 asetuksen N:o 17 nojalla laaditun A/B-lomakkeen mukaisesti komissiolle ilmoituksen kahdeksasta JCB-tuotteiden jakelua koskeneesta vakiosopimuksesta, jotka oli tarkoitus tehdä

konserniin sidoksissa olleiden jakelijoiden tai pääjälleenmyyjien kanssa ja joista viisi koski yhteismarkkinoihin kuuluvia maita eli juuri Yhdistynyttä kuningaskuntaa (mukaan lukien Kanaalisaaret) ja Irlantia (JCB Sales -yhtiön ilmoittamat sopimukset) sekä Saksaa, Benelux-maita, Tanskaa ja Italiaa (JCBamford Excavators -yhtiön ilmoittamat sopimukset). Sopimukset rekisteröitiin komissiossa 30.6.1973.

7 Komissio (kilpailun pääosasto) ilmoitti JCB Salesille 27.10.1975 päivätyllä kirjeellä, että ilmoitetuissa sopimuksissa oli useita EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan (josta on tullut EY 81 artikla) määräysten vastaisia rajoituksia. Se vaati niiden muuttamista ja esitti yhtiölle eri kysymyksiä. Komissio keskittyi tarkastelemaan niitä viittä vakiosopimusta, jotka koskivat yhteismarkkinoita, ja ilmoitti kolmen muun sopimuksen osalta, etteivät ne näyttäneet olevan omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

8 Muutetut vakiosopimukset, jotka koskivat JCB Salesia ja joita sovellettiin Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja Irlannissa (vakiosopimus jakelusta ja viennistä, jakelua koskenut vakiosopimus Yhdistyneen kuningaskunnan jakelijoiden kanssa ja vakiosopimus Yhdistyneen kuningaskunnan pääjälleenmyyjien kanssa), toimitettiin komissiolle 18.12.1975.

9 Kirjeellä, joka oli päivätty 13.1.1976, komissio ilmoitti vastaanottaneensa kyseiset uudet sopimusversiot ja ilmoitti JCB Salesille, että tietyt aikaisemmin osoitetut yhteensoveltumattomat kohdat oli ratkaistu mutta että toisia oli vielä jäljellä, ja pyysi täsmennyksiä useista sopimusehdoista.

10 JCB Sales vastasi tähän pyyntöön 11.3.1976 päivätyllä kirjeellä ja toimitti yksityiskohtaisia tietoja niistä jäljelle jääneistä yhteensoveltumattomista kohdista, jotka komissio väitti 13.1.1976 päivätyssä kirjeessään sopimuksista tunnistaneensa.

11 Tämän jälkeen JCB:n ilmoituksia koskeva asia pysyi ennallaan vuoteen 1980 asti.

12 JCB Sales toimitti 6.3.1980 komissiolle Yhdistyneen kuningaskunnan jakelijoiden kanssa tehdyn vakiosopimuksen, jolla korvattiin vuonna 1975 ilmoitettu sopimus, jonka voimassaolo oli päättynyt, ja johon oli kantajan mukaan tehty vain pieniä muutoksia. Tämän sopimuksen päätyttyä JCB Sales toimitti komissiolle 29.12.1995 päivätyllä kirjeellä sopimuksen, jolla oli korvattu vuoden 1980 sopimus. Komissio ei reagoinut JCB:n vuonna 1980 ja vuonna 1995 tekemiin ilmoituksiin.

13 Tribunal de commerce de Paris hylkäsi osittain 11.12.1995 antamallaan tuomiolla JCB:n Ranskassa toimineen tytäryhtiön, JCB SA:n, vilpillistä kilpailua koskeneen kanteen, jonka tämä yhtiö, joka ilmoitti olevansa yksinoikeudella JCB-tuotteiden maahantuoja Ranskassa, oli nostanut 28.11.1990 Central Parts SA -nimistä yhtiötä vastaan, joka hankki itselleen Yhdistyneestä kuningaskunnasta JCB-tuotteiden varaosia myydäkseen ne edelleen Ranskassa. JCB SA oli väittänyt Central Partsin käyttäneen luvatta JCB-liiketunnusta ja mainintaa "valtuutettu jakelija".

14 Central Parts teki 15.2.1996 komissiolle kantelun, joka koski JCB Grande Bretagne -nimisen yhtiön kauppatapoja tuotteidensa jakelussa.

15 Komissio teki 5.11.1996 tarkastuksen JCB SA:n tiloissa ja niissä kahdessa yhtiössä, jotka ovat JCB-tuotteiden jakelijoita Yhdistyneessä kuningaskunnassa, eli Gunn JCB Ltd:ssä ja Watling JCB Ltd:ssä.

16 Komissio osoitti 24.3.1998 JCBamford Excavatorsille ensimmäisen väitetiedoksiannon, jossa ei tutkittu vuonna 1973 tehdyn ilmoituksen merkityksellisyyttä (ks. edellä 6 kohta), mitä kyseinen yhtiö korosti ensin väitetiedoksiantoon 6.7.1998 antamissaan kirjallisissa huomautuksissa ja sitten ollessaan komission yksiköiden kuultavana 16.10.1998.

17 Cour d'appel de Paris oli tällä välin 8.4.1998 antamassaan tuomiossa kumonnut tribunal de commerce de Paris'n 11.12.1995 antaman tuomion ja katsonut, että Central Parts oli harjoittanut JCB SA:ta vastaan vilpillistä kilpailua.

18 JCB Servicelle (JCBamford Excavators) osoitettiin 30.7.1999 toinen väitetiedoksianto, jossa otettiin vuoden 1973 ilmoitus huomioon ja johon JCBamford Excavators vastasi 13.12.1999. JCBamford Excavatorsia kuultiin uudelleen 16.1.2000.

19 JCB sai hallinnollisessa menettelyssä pyynnöstään tutustua kolmeen otteeseen eli 24.4.1998, 22.10.1999 ja 16.5.2000 itseään koskeviin asiakirjoihin, paitsi niihin asiakirjoihin, joihin kyseisellä yhtiöllä ei komission mukaan ollut oikeutta tutustua, ja tämän luokituksen oli 17.9.1999 vahvistanut kuulemismenettelystä vastaava neuvonantaja asiakirjoihin tutustumista koskevien pyyntöjen käsittelyä koskevassa sisäisessä menettelyssä, joka perustuu komission tiedonantoon sisäisistä menettelysäännöistä käsiteltäessä pyyntöjä saada tutustua asiakirjoihin EY:n perustamissopimuksen [81] ja [82] artiklan, EHTY:n perustamissopimuksen 65 ja 66 artiklan ja neuvoston asetuksen (ETY) N:o 4064/89 soveltamistapauksissa (EYVL 1997, C 23, s. 3).

20 Komissio teki 21.12.2000 päätöksen 2002/190/EY EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan soveltamisesta (asia COMP.F.1/35.918 — JCB) (EYVL 2002, L 69, s. 1; jäljempänä riidanalainen päätös), ja tämän päätöksen 1 artiklassa todetaan seuraavaa:

"JCB Service ja sen tytäryhtiöt ovat rikkoneet EY:n perustamissopimuksen 81 artiklaa tekemällä valtuutettujen jakelijoiden kanssa sopimuksia tai sopimalla kyseisten jakelijoiden kanssa yhdenmukaistetuista menettelytavoista, joiden tavoitteena on rajoittaa kilpailua yhteismarkkinoilla kansallisten markkinoiden jakamiseksi ja täyden suojan tarjoamiseksi yksinoikeudellisilla alueilla, joiden ulkopuolella valtuutetut jakelijat eivät saa harjoittaa aktiivista myyntitoimintaa, ja jotka sisältävät seuraavat osatekijät:

a) rajoitukset, jotka koskevat Yhdistyneen kuningaskunnan, Irlannin, Ranskan ja Italian valtuutettujen jakelijoiden harjoittamaa passiivista myyntitoimintaa sekä myyntiä valtuuttamattomille jakelijoille, kuluttajille tai yksinoikeudellisten alueiden ulkopuolelle ja varsinkin muihin jäsenvaltioihin sijoittautuneille valtuutetuille jakelijoille

b) toimituslähteitä koskevat rajoitukset, joita sovelletaan Ranskaan ja Italiaan sijoittautuneiden valtuutettujen jakelijoiden tekemiin sopimustavaroiden hankintoihin ja jotka estävät jakelijoiden väliset ristikkäistoimitukset

c) Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja Ranskassa toimivien valtuutettujen jakelijoiden soveltamien jälleenmyyntialennusten tai -hintojen vahvistaminen

d) huoltopalkkion määrääminen muihin jäsenvaltioihin suuntautuvalle myynnille, jota valtuutetut jakelijat harjoittavat Yhdistyneen kuningaskunnan yksinoikeudellisten alueiden ulkopuolelle, JC Bamford Excavators Ltd:n tai

muiden JCB Servicen tytäryhtiöiden aloitteesta ja niiden määräämien hinta-asteikkojen mukaan, mikä merkitsee jakelijoiden saaman korvauksen asettamista riippuvaiseksi myynnin maantieteellisestä määräpaikasta

e) alennusten peruuttaminen sen mukaan, harjoitetaanko myyntitoimintaa Yhdistyneessä kuningaskunnassa yksinoikeudellisilla alueilla vai niiden ulkopuolella ja pääsevätkö valtuutetut jakelijat, joiden alueella sopimustuotteita käytetään, asiasta sopimukseen myyntiä harjoittavien valtuutettujen jakelijoiden kanssa, mikä asettaa jakelijoille maksettavan korvauksen riippuvaiseksi myynnin maantieteellisestä määräpaikasta."

21 Riidanalaisen päätöksen 2 artiklassa hylätään poikkeuslupahakemus, jonka JCBamford Excavators jätti 30.6.1973. Riidanalaisen päätöksen 3 artiklassa JCB Service ja sen tytäryhtiöt määrätään lopettamaan kyseisessä päätöksessä tarkoitetut rikkomiset, ja kyseisen päätöksen 4 artiklassa JCB Servicelle määrätään kyseisistä rikkomisista 39 614 000 euron suuruinen sakko.

Oikeudenkäyntimenettely ja asianosaisten vaatimukset

22 JCB Service nosti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 22.3.2001 toimittamallaan kannekirjelmällä EY 230 artiklan nojalla käsiteltävänä olevan kanteen, jossa se vaatii riidanalaisen päätöksen kumoamista.

23 Kantaja toimitti samana päivänä EY 242 ja EY 243 artiklan nojalla erillisen asiakirjan, jossa se vaati riidanalaisen päätöksen 1 artiklan d alakohdan, 2 artiklan ja 3 artiklan a–f alakohdan täytäntöönpanon lykkäämistä ja jossa se vaati toissijaisesti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta määräämään kaikista

täydentävistä välitoimista. Tämä menettely, joka rekisteröitiin numerolla T-67/01 R, päättyi 10.5.2001 annetulla rekisteristä poistamista koskeneella määräyksellä, koska kantaja oli 8.5.2001 pidetyssä kuulemistilaisuudessa ilmoittanut tyytyvänsä selityksiin, jotka komissio oli antanut riidanalaisen päätöksen päätösosan tulkinnasta.

24 JCB Service vaati toisella samoin 22.3.2001 toimittamallaan kirjelmällä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta määräämään kyseisen tuomioistuimen työjärjestyksen 64 ja 65 artiklan nojalla prosessinjohtotoimista ja/tai asian selvittämistoimista saadakseen komissiolta nähtäväkseen erityisesti ne asiakirjat, joille kantaja on antanut järjestysnumeroiksi 1–19 ja joihin se ei kertomansa mukaan saanut hallinnollisessa menettelyssä tutustua.

25 Kantaja vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— ensisijaisesti kumoaa riidanalaisen päätöksen

— toissijaisesti kumoaa riidanalaisen päätöksen osittain ja alentaa näin ollen määrätyn sakon määrää

— määrää komission toimittamaan kantajalle jäljennöksen niistä asiakirja-aineiston asiakirjoista, joita komissio ei katsonut voivansa antaa kantajan nähtäväksi, kaikista asiakirjoista, joita on kantajan mukaan laadittu puheluista tai muusta yhteydenpidosta, sekä kaikista muista asiakirjoista tai tiedoista, joita ei ole annettu kantajan nähtäväksi

— velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

26 Komissio vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— hylkää kanteen kokonaisuudessaan

— velvoittaa kantajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

27 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin vaati 18.11.2002 tiedoksi antamallaan prosessinjohtotoimella komissiota esittämään luottamukselliset ja ei-luottamukselliset versiot niistä asiakirja-aineiston asiakirjoista, joita ei hallinnollisessa menettelyssä ollut annettu JCB:n nähtäväksi ja joille kantaja on kirjelmissään antanut järjestysnumeroiksi 14–19, ilmoittamaan sakon määrän laskemisessa käytetyn menetelmän toimittamalla vastaavien asioiden kanssa vertailukelpoisia tietoja sekä vastaamaan väitteeseen, jonka mukaan riidanalaisen päätöksen päätösosa on ristiriitainen.

28 Komissio toimitti 4.12.2002 ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle vaadittujen asiakirjojen ei-luottamukselliset versiot ja vastasi esitettyihin kysymyksiin.

29 Asianosaisten lausumat ja niiden ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämiin kysymyksiin antamat vastaukset kuultiin 22.1.2003 pidetyssä istunnossa.

30 Komissio toimitti istuntopäivänä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle asiakirjojen nrot 14–19 luottamukselliset versiot, jotta kyseinen tuomioistuin voisi arvioida, oliko luottamuksellisuuteen vetoaminen perusteltua. Istunnossa päätettiin lisäksi, että komissio toimittaisi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle ja JCB:n edustajille asiakirjat nrot 1–13. Komissio toimi vaaditulla tavalla, ja kantajan edustajat esittivät kirjalliset huomautuksensa kaikista asiakirjoista 13.2.2003.

Oikeudellinen arviointi

31 Kanteessa on menettelyä koskevia perusteita, joilla JCB Service väittää, että komissio rikkoi koko EY 81 artiklan soveltamista koskevan menettelyn ajan olennaisia menettelymääräyksiä ja loukkasi puolustautumista koskevia perusoikeuksia. Kanteessa on lisäksi perusteita, jotka koskevat riidanalaisen päätöksen perusteltavuutta.

1. *Menettely*

Ensimmäinen kanneperuste, jonka mukaan komissio jätti noudattamatta velvollisuuttaan toimia kohtuullisessa ajassa

Asianosaisten lausumat

32 JCB Service väittää, että komissio jätti noudattamatta kohtuullisessa ajassa toimimista koskevaa velvollisuutta, joka perustuu sekä oikeuskäytännössä tunnustettuun yhteisön oikeuden yleiseen periaatteeseen että Roomassa 4.11.1950 allekirjoitetun ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi

tehdyn yleissopimuksen (Euroopan ihmisoikeussopimus) 6 artiklan 1 kohtaan (yhdistetyt asiat T-213/95 ja T-18/96, SCK ja FNK v. komissio, tuomio 22.10.1997, Kok. 1997, s. II-1739, 56 ja 57 kohta).

33 JCB toteaa yhtäältä, että vaikka se teki jakelujärjestelmäänsä koskevista sopimuksista ilmoitukset 30.6.1973, komissio päätti kyseisen menettelyn 27 vuotta myöhemmin hylkäämällä riidanalaisen päätöksen 2 artiklassa EY 81 artiklan 3 kohdan nojalla vuonna 1973 jätetyn poikkeuslupahakemuksen. JCB toteaa toisaalta, että Central Partsin 15.2.1996 tekemän kantelun johdosta aloitettu menettely kesti lähes viisi vuotta.

34 Komission mukaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohtaa ei voida soveltaa kilpailuoikeutta koskeviin hallintomenettelyihin, koska kyseinen sopimus ei sellaisenaan kuulu yhteisön oikeuteen (asia T-112/98, Mannesmannröhren-Werke v. komissio, tuomio 20.2.2001, Kok. 2001, s. II-729, 59 kohta).

35 Komissio väittää lisäksi, ettei se ole jättänyt noudattamatta velvollisuuttaan toimia kohtuullisessa ajassa. Komissio väittää yhtäältä, että JCB, joka ei komission mukaan koskaan vaatinut komissiolta varsinaista päätöstä, pani täytäntöön vuonna 1973 ilmoitetuissa sopimuksissa perustetusta järjestelmästä poikkeavan järjestelmän ja että se ei ilmoittanut kaikkia sopimuksia, koska komission mukaan vuosien 1980 ja 1995 ilmoitukset eivät olleet asetuksessa N:o 17 tarkoitettuja ilmoituksia. Komissio väittää toisaalta, että kilpailusääntöjen rikkomista koskeva menettely pysyi kestoltaan kohtuullisena, kun otetaan huomioon asian monimutkaisuus, tarpeelliset tarkastukset sekä jakelusopimuksia koskevassa yhteisön oikeudessa samanaikaisesti tapahtuneet muutokset, joiden takia ensimmäisen väitetiedoksiannon joitakin kohtia oli tarkasteltava uudelleen. Komissio väittää lisäksi, että JCB on vastuussa siitä yli seitsemän kuukauden viivytyksestä, joka aiheutui 33 kuukautta kestäneelle kilpailusääntöjen rikkomista koskevalle menettelylle.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

36 Kohtuullisen ajan noudattaminen kilpailupolitiikkaa koskevissa hallintomenettelyissä on yhteisön oikeuden yleinen periaate, jonka noudattamista yhteisöjen tuomioistuimet valvovat (asia C-282/95 P, Guérin automobiles v. komissio, tuomio 18.3.1997, Kok. 1997, s. I-1503, 36 ja 37 kohta; yhdistetyt asiat C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P–C-252/99 P ja C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio, tuomio 15.10.2002, Kok. 2002, s. I-8375, 167–171 kohta ja em. yhdistetyt asiat SCK ja FNK, tuomion 55 ja 56 kohta) ja joka sisältyy hyvää hallintotapaa koskevan oikeuden osana Nizzassa 7.12.2000 julistetun Euroopan unionin perusoikeuskirjan (EYVL C 364, s. 1) 41 artiklan 1 kohtaan. Näin ollen on tutkittava, ilman että on tarpeen lausua Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdan sovellettavuudesta sellaisenaan komissiossa käytäviin kilpailupolitiikkaa koskeviin hallintomenettelyihin, onko komissio loukannut käsiteltävänä olevassa asiassa sitä yhteisön oikeuden yleistä periaatetta, joka koskee kohtuullisen ajan noudattamista riidanalaisen päätöksen tekemistä edeltävässä menettelyssä.

37 Kanneperusteen arvioinnissa on erotettava toisistaan kyseessä olevat kaksi hallintomenettelyä eli yhtäältä vuonna 1973 ilmoitettujen sopimusten käsittely, joka päätettiin riidanalaisen päätöksen 2 artiklalla, jossa poikkeuslupahakemus hylättiin, ja toisaalta vuonna 1996 tehdyn kantelun tutkinta, jonka päätelmät sisältyvät riidanalaisen päätöksen päätösosan muihin artikloihin, jotka koskevat kilpailusääntöjen rikkomista.

38 Vuoden 1973 ilmoitusta seuranneesta menettelystä on todettava, että asiakirja-aineistosta ilmenee, että komissio lopetti ilmoitettujen sopimusten käsittelyn vuonna 1992 päätöstä tekemättä ja että vasta JCB:n ensimmäiseen väitetiedoksiantoon antama vastaus sai vastaajan käsittelemään kyseiset sopimukset uudelleen kantelun tutkinnan yhteydessä. On ilmiselvää, että sillä, että kyseistä menettelyä jatkettiin 27 vuotta, rikottiin hallinnon velvollisuutta tehdä päätös ja päättää aloitettu menettely kohtuullisessa ajassa. On kuitenkin todettava, että

vaikka tämä rikkominen onkin valitettavaa, se ei voinut vaikuttaa poikkeuslupahakemuksen hylkäämisen laillisuuteen eikä myöskään kilpailusääntöjen rikkomisen toteamista koskevan menettelyn säännönmukaisuuteen.

39 Poikkeuslupahakemuksen hylkäämisestä, joka on kilpailusääntöjen rikkomisen toteamisesta tehdystä päätöksestä erillinen päätös, on nimittäin todettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan pelkästään se seikka, että komissio ei tee sopimuksen ilmoittamisen jälkeen päätöstä kohtuullisessa ajassa, ei voi johtaa kyseisen päätöksen lainvastaisuuteen (ks. vastaavasti asia T-26/99, Trabisco v. komissio, tuomio 14.2.2001, Kok. 2001, s. II-633, 52 kohta ja asia T-62/99, Sodima v. komissio, tuomio 14.2.2001, Kok. 2001, s. II-655, 94 kohta).

40 Kohtuullisen ajan periaatteen loukkaaminen, jos se voidaan näyttää toteen, oikeuttaa kumoamaan kilpailua koskevan hallintomenettelyn päätteeksi tehdyn päätöksen vain, jos se samalla merkitsee kyseessä olevan yrityksen puolustautumisoikeuksien rikkomista. Kun ei ole näytetty toteen, että liian pitkän ajan kuluminen olisi vaikuttanut kyseessä olevien yritysten kykyyn puolustautua tehokkaasti, kohtuullisen ajan periaatteen loukkaaminen ei vaikuta hallintomenettelyn pätevyyteen (yhdistetyt asiat T-305/94–T-307/94, T-313/94–T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 ja T-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio, tuomio 20.4.1999, Kok. 1999, s. II-931, 122 kohta, eikä tätä kohtaa kumottu em. yhdistetyissä asioissa Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio annetun tuomion 176 ja 177 kohdassa).

41 Kilpailusääntöjen rikkomisen toteamisesta tehdystä päätöksestä puolestaan on riittävää todeta, että tämän päätöksen perustaksi on tarkoin jätetty valitsematta sellaiset seikat, joista on tehty ilmoitus, ja siinä pyritään osoittamaan, että ne käytännöt, joihin JCB:n väitetään syyllistyneen, poikkeavat ilmoitettujen sopimusten määräyksistä. Se, että sopimuksista ilmoitettiin jo kauan sitten, ei näin ollen voi vaikuttaa sen kilpailusääntöjen rikkomista koskevan menettelyn säännönmukaisuuteen, joka perustuu muihin kuin ilmoitettuihin seikkoihin.

42 JCB Service ei myöskään väitä, että asian käsittelyn pituus olisi johtanut johonkin erityiseen menettelyä koskevaan säännönvastaisuuteen, vaan se ainoastaan korostaa, että komission toiminta on osoitus huonosta asian hoidosta. Vuonna 1973 tehtyjen ilmoitusten jälkeen kulunut aika ei siis voi vaikuttaa mitenkään kumoamisvaatimusten käsittelyyn.

43 Komissiolle 15.2.1996 tehdyn kantelun tutkinnasta puolestaan on todettava, että menettelyn kokonaiskesto, eli neljä vuotta, kymmenen kuukautta ja kuusi päivää, ei vaikuta liian pitkältä, kun otetaan huomioon asian monimutkaisuus — asia koskee useita jäsenvaltioita ja sisältää viisi kilpailusääntöjen rikkomista koskevaa väitettä — ja toisen väitetiedoksiannon laatimisen tarve, kuten edellä 16 ja 18 kohdassa palautettiin mieleen.

44 Vaikka oletettaisiinkin, että tällainen aika katsottaisiin liian pitkäksi, tällainen päätelmä olisi omiaan johtamaan riidanalaisen päätöksen merkityksellisten artiklojen kumoamiseen ainoastaan, mikäli osoitettaisiin, että kyseisen ajan seurauksena on rikottu puolustautumisoikeuksia (yhdistetyt asiat. asia Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio, tuomio 20.4.1999, 122 kohta, eikä tätä kohtaa kumottu em. yhdistetyissä asioissa Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio 15.10.2002 annetulla tuomiolla).

45 On kuitenkin todettava, että kantaja ei väitä, että se, että komissio ei kantajan mukaan tutkinut kantelua kohtuullisessa ajassa, olisi käsiteltävänä olevassa asiassa johtanut puolustautumisoikeuksien loukkaamiseen. Kuten istunnossa vahvistettiin, JCB Service vain väittää, että menettelyn pituus osoittaa komission toimineen puolueellisesti ja hoitaneen asiaa huonosti ja että tämän takia riidanalainen päätös on lainvastainen. Näin ollen on todettava, ilman että on tarpeen lausua siitä, kestikö kantelun tutkinta liian kauan, että kanneperusteesta, sellaisena kuin se on esitetty, ei voi seurata, että riidanalaisen päätöksen päätösosa olisi kumottava kokonaan tai osittain.

46 Edellä esitetystä seuraa, että kanneperuste, joka ei ole omiaan vaikuttamaan riidanalaisen päätöksen laillisuuteen poikkeuslupahakemuksen eikä myöskään kilpailusääntöjen rikkomisen osalta, on tehottomana hylättävä.

Toinen kanneperuste, joka koskee syyttömyysolettaman periaatteen loukkaamista

Asianosaisten lausumat

47 JCB Service väittää, että komissio ei antanut sille mahdollisuutta tulla tasapuolisesti kuulluksi ja että komissio ei kunnioittanut syyttömyysolettaman periaatetta, jota sovelletaan kilpailusääntöjen rikkomista koskeviin menettelyihin, joiden perusteella yrityksille voidaan määrätä sakkoja (asia C-199/92 P, Hüls v. komissio, tuomio 8.7.1999, Kok. 1999, s. I-4287, 149 ja 150 kohta). Kantajan mukaan komissio jätti näin ollen noudattamatta puolueettomuusvelvollisuuttaan, koska se tutki tosiseikat puolueellisesti, jätti kantajan syyttömyyden puolesta puhuvat seikat huomiotta ja oletti kantajan syylliseksi vastoin sitä periaatetta, jonka mukaan epäselvissä tapauksissa asia on ratkaistava syytetyn eduksi (asia T-62/98, Volkswagen v. komissio, tuomio 6.7.2000, Kok. 2000, s. II-2707, 269 kohta ja tuomari B. Vesterdorfin julkisasiamiehenä esittämä ratkaisuehdotus asiassa T-1/89, Rhône-Poulenc v. komissio, tuomio 24.10.1991, Kok. 1991, s. II-867, II-869, II-954 ja II-956).

48 JCB Service väittää, että komissio muodosti kantajasta heti epäedullisen käsityksen tarkistamatta, oliko jakelusopimukset jätetty ilmoittamatta, ja että komissio pysyi koko asiakirja-aineiston käyttöönsä saatuaankin alkuperäisessä kannassaan, jossa se oletti kyseisen yrityksen syyllistyneen kilpailusääntöjen rikkomiseen. Kantaja katsoo väitettään esimerkein tukien, että komissio ei tutkinut kantajan syyttömyyden puolesta puhuvia todisteita tai poisti ne ja että komissio tulkitsee vilpillisesti asiaa koskevia asiakirjoja ja seikkoja.

49 Komissio väittää menettelyn olleen tasapuolinen, koska JCBamford Excavatorsia kuultiin kaksi kertaa ja koska se sai etukäteen mahdollisuuden tutustua asiakirja-aineistoon. Komissio lisää, että se antoi toisen väitetiedoksiannon, koska sen oli kantajan kirjallisten ja suullisten huomautusten takia tutkittava perusteellisesti vuoden 1973 ilmoitus ja harkittava arviointiaan uudelleen. Komissio kiistää näin ollen toimineensa puolueellisesti.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

50 Kanneperusteessa on kaksi osaa. Se koskee yhtäältä puolustautumisoikeuksien kunnioittamista, joka turvataan EY 81 ja EY 82 artiklan soveltamisen osalta asetuksen N:o 17 19 artiklan 1 kohdan säännöksillä ja asetuksen N:o 17 19 artiklan 1 ja 2 kohdassa säädetyistä kuulemisista 25 päivänä heinäkuuta 1963 annetun komission asetuksen N:o 99/63/ETY (EYVL 1963, 127, s. 2268) säännöksillä. Näissä säännöksissä edellytetään, että yrityksille, joita menettely kilpailusääntöjen rikkomisen toteamiseksi koskee, on hallinnollisen menettelyn kuluessa annettava mahdollisuus esittää asianmukaisesti kantansa kaikista päätöksessä esitetyistä väitteistä (asia 85/76, Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomio 13.2.1979, Kok. 1979, s. 461, Kok. Ep. IV, s. 341, 9 kohta ja em. yhdistetyt asiat SCK ja FNK v. komissio, tuomion 65 kohta). Kantaja vetoaa toisaalta syyttömyysolettaman periaatteeseen, joka on osa yhteisön oikeusjärjestystä ja jota sovelletaan kilpailusääntöjen rikkomista koskeviin menettelyihin, joiden kohteena ovat yritykset ja jotka voivat johtaa sakkojen tai uhkasakkojen määräämiseen (em. asia Hüls v. komissio, tuomion 149 ja 150 kohta ja asia C-235/92 P, Montecatini v. komissio, tuomio 8.7.1999, Kok. 1999, s. I-4539, 175 ja 176 kohta).

51 Puolustautumisoikeuksien kunnioittamisen osalta on todettava, kuten edellä 16 ja 18 kohdassa ilmoitettiin, että JCBamford Excavators sai mahdollisuuden esittää huomautuksensa ja että komissio kuuli sitä kummastakin väitetiedoksiannosta.

52 Toisen väitetiedoksiannon laatiminen oli tarpeen niiden huomautusten takia, joita oli esitetty ensimmäisestä väitetiedoksiannosta ja joissa huomautettiin erityisesti siitä, että sopimuksista oli tehty ilmoitus. Komissio oli velvollinen harkitsemaan väitteitään näiden sopimusten perusteella uudelleen, koska asetuksen N:o 17 15 artiklan 5 kohta esti komissiota määräämästä JCB:lle sakkoa ilmoitetuista lausekkeista. Näiden uusien seikkojen perusteella tapahtunut kilpailusääntöjen rikkomisen uudelleentarkastelu ja toisen väitetiedoksiannon antaminen eivät mitenkään rikkoneet puolustautumisoikeuksia vaan niillä pyrittiin korjaamaan menettelyn alussa esiintyneet puutteet ja ne arviointivirheet, jotka saattoivat näistä puutteista aiheutua (ks. vastaavasti asia 51/69, Bayer v. komissio, tuomio 14.7.1972, Kok. 1972, s. 745, 11 kohta). Käydystä menettelystä ei näin ollen ilmene, että siinä olisi syyllistytty säännönvastaisuuksiin tai rikottu puolustautumisoikeuksia.

53 Syyttömyysolettaman periaatteesta puolestaan on todettava, että pelkästään se, että komissio antoi kaksi väitetiedoksiantoa, ei voi riittää kyseisen periaatteen loukkaamisen osoittamiseen. Lisäksi on todettava, että komissiota voitaisiin mahdollisesti syyttää yleisestä kyseessä olevan yrityksen syyllisyyden olettamisesta ainoastaan, mikäli ne tosiseikat, joista komissio tekee päätöksessään ratkaisun, eivät saisi tukea komission esittämistä todisteista.

54 JCB Service väittää komission olleen puolueellinen ja mainitsee tästä esimerkkinä ensinnäkin myyntiyksikön päällikön 16.5.1995 päivätyn tiedotteen, joka lähetettiin konserniin kuuluvien yhtiöiden johtajille ja jossa ilmoitettiin, että rinnakkaistuonnin kielto olisi vastoin komission päätöksiä ja yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntöä. JCB Service väittää, että komissio käytti tätä asiakirjaa todisteena JCB:llä olevasta yhteisön oikeuden tuntemuksesta, mikä kantajan mukaan on raskauttava asianhaara. JCB Service ei voi kuitenkaan väittää olleensa tietämätön yhteisön kilpailuoikeuden vaatimuksista, mistä on sitä paitsi osoituksena se, että JCB Service teki sopimuksistaan ilmoituksen heti, kun Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistynyt kuningaskunta oli liittynyt Euroopan yhteisöön. JCB:n huoli sopimustensa ja käytäntöjensä yhteensoveltuvuudesta yhteisön oikeuden kanssa ilmenee edellä mainitusta tiedotteesta, ja se on objektiivinen tosiseikkoja koskeva ratkaisu, jota kantaja ei sitä paitsi edes kiistä.

Se, että komissio otti kyseisen asiakirjan ja siinä selostetun toiminnan huomioon, ei näin ollen ilmennä sitä, että komissio olisi toiminut puolueellisesti.

55 JCB Service väittää toiseksi, että komissio tulkitsi virheellisesti Berkeley JCB:n 13.4.1995 JCB Salesille lähettämää kirjettä, joka mainitaan riidanalaisen päätöksen 89 perustelukappaleessa. Tässä kirjeessä todetaan, että kyseinen jakelija voisi saada yhteydenottoja sekä loppukäyttäjiltä että myyntiedustajilta ("by both end users and agents"). Vaikka oletettaisiinkin, että komissio tulkitsi kyseistä lausetta virheellisesti todetessaan riidanalaisen päätöksen 143 perustelukappaleessa, että kyseisessä lauseessa tarkoitettiin ulkomaisia loppukäyttäjiä ja niiden asianmukaisesti nimettyjä edustajia ("overseas end-users or their duly appointed agents"), tällainen mahdollinen virheellisyys ei olisi sinällään osoitus puolueellisesta asenteesta vaan ilmentäisi korkeintaan huonoa asiakirjan ymmärtämistä.

56 JCB Service katsoo kolmanneksi komission pitäneen koko ajan varmana, että JCB Service oli syyllistynyt kilpailusääntöjen rikkomiseen. Se moittii komissiota näin ollen siitä, ettei tämä ottanut huomioon cour d'appel de Paris'n 8.4.1998 antamaa tuomiota, joka oli JCB Servicelle myönteinen. Kyseisessä tuomiossa, jonka mukaan Central Parts käytti JCB-liiketunnusta luvatta ja poistatti JCB-koneiden sarjanumeroita, katsotaan, että Central Parts harjoitti JCB:tä kohtaan vilpillistä kilpailua. JCB:n mukaan komissio myös tulkitsi väärin "Rouvière-riitaa", joka sai nimensä eräältä Central Partsin asiakkaalta, joka oli ostanut tältä JCB-koneen, jonka kyseinen valtuuttamaton jälleenmyyjä oli JCB Servicen mukaan korjannut myöhemmin huonosti. On kuitenkin todettava, että se, että asetuksen N:o 17 soveltamista koskevaan menettelyyn liittyvän kantelun tekijä saattoi toimia moitittavasti, mistä se on oikeuden päätöksellä tuomittu, ei vaikuta mitenkään niiden kilpailusääntöjen rikkomisten tosiasiallisuuteen, joista JCB:tä syytetään ja jotka kaiken lisäksi ovat kyseisen kantelun tekijän toiminnasta erillisiä.

57 JCB Service väittää neljänneksi, että kilpailun pääosaston toimihenkilöt nauhoittivat keskustelun, joka käytiin 6.11.1996 valtuutetun jakelijan Watling JCB:n

toimitiloissa kyseisen pääosaston toimihenkilöiden ja kyseisen jakelijan vastuuhenkilöiden välillä, ja että tämä nauhoitus oli JCB Servicen syyttömyyden puolesta puhuva todiste, jonka komissio JCB Servicen mukaan jätti virheellisesti huomiotta.

58 Nauhoituksen teksti liitettiin käsiteltävänä olevan asian asiakirja-aineistoon, kuten edellä 27, 28 ja 30 kohdassa todettiin, ja kyseisestä tekstistä ilmenee, että Watling JCB:n tässä keskustelussa komissiolle antamat tiedot koskevat muun muassa tapaa, jolla ulkomaille tapahtuvan myynnin rajoitukset pantiin täytäntöön, kantajan ja JCB Dealer Associationin (JCB-jälleenmyyjien yhteenliittymä) välisiä suhteita, huoltopalvelusta maksettuja palkkioita ja vähittäismyyntihinnastojen laatimista. JCB-konsernin ja yhden sen valtuutetun jakelijan välisten suhteiden kuvauksesta, joka perustuu kyseiseen keskusteluun, ei ilmene selvästi yhtään sellaista seikkaa, joka voisi toimia negatiivisena tai positiivisena näyttönä siitä, että jakeluverkoston menettelytavoilla rikottiin kilpailusääntöjä. Sellainen väite ei siis näytä mahdolliselta, että komissio jätti kyseisen asiakirjan kilpailusääntöjen rikkomista koskevien seikkojen tutkintansa ulkopuolelle voidakseen poistaa todisteen, joka puhui syyttömyyden puolesta. Komissio ilmoittaa sitä paitsi jättäneensä kyseisen asiakirjan huomiotta sillä perusteella, ettei se ollut varma kyseisen asiakirjan hankkimisessa käytetyn tavan säännönmukaisuudesta, mikä on käsiteltävänä olevassa asiassa uskottava selitys.

59 Näin ollen on todettava, kun otetaan huomioon edellä kuvatut olosuhteet ja kyseessä olevan nauhoituksen sisältö, että komission päätös poistaa kyseinen asiakirja asiakirja-aineistosta ei voi riittää sen väitteen todistamiseen, jonka mukaan komissio toimi asian käsittelyssä puolueellisesti.

60 Hallintomenettelyn toteuttamisesta ei näin ollen ilmene, että komissio olisi tulkinnut asiakirjoja ja tosiseikkoja johdattelevasti tai harhaanjohtavasti tai toiminut JCB:tä kohtaan puolueellisesti. Kanneperuste, joka koskee syyttömyysolettaman periaatteen rikkomista näytön arvioinnissa, on näin ollen hylättävä.

61 Edellä esitetystä seuraa, että kuulluksi tulemisen oikeutta ja syyttömyysolettaman periaatetta ei ole loukattu.

Kolmas kanneperuste, joka koskee asiakirjoihin tutustumista koskevan oikeuden loukkaamista

Asianosaisten lausumat

62 JCB Service väittää, että komissio loukkasi JCB Servicen oikeutta tutustua niihin asiakirja-aineistoon liitettyihin asiakirjoihin, jotka JCB Servicen mukaan koskivat tämän puolustautumista eivätkä olleet sellaisia komission sisäisiä asiakirjoja, joista komissio saattoi katsoa, ettei niihin ollut oikeutta tutustua (edellä 24 kohdassa mainitut asiakirjat 1–19).

63 Komissio väittää, että JCB sai tilaisuuden tutustua asiakirja-aineistonsa kaikkiin ei-luottamuksellisiin asiakirjoihin. Asiakirjoista 6–10 komissio väittää, että se ei käyttänyt niitä kilpailusääntöjen rikkomisen osoittamiseen ja että niistä ei näin ollen olisi voinut olla hyötyä yrityksen puolustautumiselle.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

64 Oikeus tutustua asiakirja-aineistoon kuuluu niihin menettelyä koskeviin takeisiin, joilla pyritään suojelemaan puolustautumisoikeuksia. Komission hallussa olevaan asiakirja-aineistoon tutustumista koskevan oikeuden loukkaaminen kilpailua koskevan päätöksen tekemistä edeltävässä menettelyssä voi lähtökohtaisesti johtaa kyseisen päätöksen kumoamiseen, jos kyseessä olevan yrityksen puolus-

tautumisoikeuksia on loukattu. Puolustautumisoikeuksien loukkaamista ei voida tällaisessa tilanteessa korjata pelkästään sillä, että asiakirjoihin tutustuminen on tehty mahdolliseksi sellaisen oikeudenkäynnin aikana, joka koskee kannetta kyseisen päätöksen kumoamiseksi. Kun oikeus tutustua asiakirjoihin on taattu tässä vaiheessa, kyseessä olevan yrityksen ei tarvitse osoittaa, että jos se olisi saanut tilaisuuden tutustua niihin asiakirjoihin, joita ei ollut annettu tiedoksi, komission päätös olisi ollut sisällöltään toisenlainen, vaan sen on osoitettava ainoastaan, että se olisi voinut käyttää kyseisiä asiakirjoja puolustuksekseen (em. yhdistetyt asiat Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio, tuomio 15.10.2002, 316–318 kohta).

65 Edellä mieleen palautettujen periaatteiden mukaisesti on tutkittava, estikö komission kieltäytyminen antamasta JCB:lle tilaisuutta tutustua riidanalaisiin asiakirjoihin, jotka annettiin tiedoksi vasta oikeudenkäynnin aikana, kantajaa tutustumasta sellaisiin asiakirjoihin, jotka olisivat saattaneet olla kantajan puolustautumiselle hyödyllisiä, ja loukkasiko komissio tällä tavoin puolustautumisoikeuksia.

66 Asiakirja, jolle kantaja on antanut järjestysnumeroksi 1, koostuu JCB:n Benelux-maissa toimivien valtuutettujen jakelijoiden luettelosta, jonka mallina on JCB:n virallinen julkaisu ja jonka Central Parts toimitti komissiolle kantelunsa tutkinnan yhteydessä. JCB ilmiselvästi tunsi tähän asiakirjaan sisältyneet tiedot, jotka koostuivat pelkästä osoiteluettelosta, eikä kantaja edes väitä, että se, ettei tätä asiakirjaa annettu tiedoksi, olisi loukannut kantajan oikeuksia.

67 Asiakirjat, joille kantaja on antanut järjestysnumeroiksi 2, 11, 12, 13, 14, 15, 16 ja 17, ovat tietojensaantipyyntöjä, jotka komissio osoitti Central Partsille, Gunn JCB:lle ja Watling JCB:lle asetuksen N:o 17 14 artiklaan perustuvien tutkintavaltuuksiensa mukaisesti. Kyseiset asiakirjat ovat pelkkiä tietojensaantipyyntöjä, eikä niissä siis ole mitään JCB:n puolustautumiselle hyödyllisiä seikkoja. Niiden tiedoksi antamisesta kieltäytyminen ei siis loukannut puolustautumisoikeuksia.

68 Asiakirjat, joille on annettu järjestysnumeroiksi 3, 18 ja 19, ovat vastauksia edellä 67 kohdassa mainittuihin tietojensaantipyyntöihin, jotka esitettiin asiakirjan 3 osalta asetuksen N:o 17 14 artiklan ja asiakirjojen 18 ja 19 osalta kyseisen asetuksen 11 artiklan nojalla. Näissä asiakirjoissa on kyse komission tietolähteistä. Komissiolla oli käsiteltävänä olevassa asiassa oikeus vedota luottamuksellisuuteen ja kieltäytyä antamasta JCB:lle tilaisuutta tutustua hallintomenettelyssä kyseisiin asiakirja-aineiston seikkoihin.

69 Asiakirjat, joille on annettu järjestysnumeroiksi 6, 7, 8, 9 ja 10, koskevat kilpailun pääosaston toimihenkilöiden ja Watling JCB:n vastuuhenkilöiden välistä keskustelua, joka käytiin Watling JCB:n toimitiloissa 6.11.1996 (ks. edellä 57 ja 58 kohta). Vaikka kyseisessä keskustelussa esitettiinkin lausuntoja tavasta, jolla JCB:n jakeluverkosto konkreettisesti toimi jakelijoiden kannalta, sen osalta ei voida katsoa, että se olisi voinut hyödyttää kyseessä olevan yrityksen puolustautumista.

70 On nimittäin todettava yhtäältä, että ne seikat, joista keskusteltiin, on kaikki eritelty muissa asiakirja-aineiston asiakirjoissa, joista kyseinen yritys sai tilaisuuden esittää kantansa, olipa kyseessä ulkomaille tapahtuva myynti, kantajan ja JCB Dealer Associationin väliset suhteet, huoltopalvelusta maksetut palkkiot ja vähittäismyyntihinnastojen laatiminen. Kuten edellä 58 kohdassa todettiin, nauhoituksen tekstissä ei ole yhtään sellaista seikkaa, joka voisi toimia negatiivisena tai positiivisena näyttönä siitä, että jakeluverkoston menettelytavoilla rikottiin kilpailusääntöjä. Riidanalainen päätös sitä paitsi perustuu kyseessä oleviin asiakirjoihin eikä kyseisen keskustelun sisältöön, josta JCB juuri väittää edellä tutkitussa kanneperusteessaan, ettei komissio ottanut sitä huomioon.

71 Toisaalta on todettava, että käsiteltävänä olevan asian olosuhteiden perusteella voidaan pitää toteen näytettynä, että JCB sai jakelijansa Watling JCB:n välityksellä tiedon kyseisen keskustelun sisällöstä ennen riidanalaisen päätöksen tekemistä. On todettava erityisesti, että kannekirjelmän kohdassa 4.59 esitetyt tosiseikat implikoivat, että JCB sai asiakirjasta Watling JCB:ltä jäljennöksen ennen päätöksen tekemistä. JCB Service myöntää lisäksi itsekin saaneensa

Watling JCB:ltä tiedon tarkastuksesta, jonka komissio suoritti Watling JCB:n toimitiloissa, ja keskustelusta, joka nauhoitettiin tämän tarkastuksen toisena päivänä. Se ei ilmoita tämän tiedon saamisen ajankohtaa, mutta vaikka se moittiikin komissiota siitä, ettei tämä antanut sille tilaisuutta tutustua kyseiseen asiakirjaan, se ei väitä olleensa menettelyn aikana tietämätön sen sisällöstä.

72 Edellä esitetystä seuraa, että kanneperuste, joka koskee asiakirja-aineistoon tutustumista koskevan oikeuden loukkaamista ja tämän johdosta kantajan mukaan tapahtunutta puolustautumisoikeuksien loukkaamista, on hylättävä.

73 Lisäksi on todettava, että lausunnon antaminen vaatimuksista, jotka koskevat niiden tiettyjen asiakirja-aineiston asiakirjojen esittämistä, joihin JCB:lle ei hallintomenettelyssä annettu tilaisuutta tutustua, ei ole enää tarpeen, koska kyseiset asiakirjat on annettu kokonaisuudessaan kantajalle tiedoksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyn oikeudenkäynnin aikana.

2. *Riidanalaisen päätöksen tutkiminen*

Kanneperuste, jonka mukaan kilpailusääntöjen rikkomista ei ole näytetty toteen

74 Komissio on eritellyt viisi seikkaa, joilla sen mukaan on rikottu EY 81 artiklan määräyksiä ja jotka ilmoitettiin edellä 20 kohdassa.

Asianosaisten alustavat huomautukset sopimusten ilmoittamisesta

75 JCB Service väittää, että koska se ilmoitti sopimuksensa jo vuonna 1973, tarkisti niitä komission huomautusten takia ja toimitti tarkistetut sopimuksensa vuonna 1975 ja niiden muutokset vuonna 1980 ja 1995, se saattoi katsoa, että koska hallinto ilmaisi kantansa vasta Central Partsin tehtyä kantelun vuonna 1996, sen muutetut ja sen mukaan säännönmukaisesti ilmoitetut sopimukset olivat yhteisön oikeuden mukaisia ja komission implisiittisesti hyväksymiä.

76 Komissio esittää, että ainoastaan ne jakelusopimukset, jotka ilmoitettiin säännönmukaisesti eli lomakkeen A/B mukaisesti 30.6.1973 ja jotka koskivat kaikkia tuolloisia yhteisön jäsenvaltioita, paitsi Ranskan tasavaltaa, ja ne sopimukset, jotka ilmoitettiin 18.12.1975 ja joilla muutettiin joitakin aikaisempia sopimuksia, voidaan katsoa säännönmukaisesti ilmoitetuiksi. Vuonna 1980 ja 1995 toimitettuja sopimuksia sen sijaan ei vastaajan mukaan ilmoitettu pätevästi, koska niiden ilmoittamisessa ei käytetty vaadittua lomaketta A/B. Komissio ilmoittaa, että yhteisön oikeus ja erityisesti asetus N:o 17 eivät anna mahdollisuutta hyväksyä JCB Servicen väitettä implisiittisestä hyväksymisestä tai laillisuusolettamasta.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

77 Asianosaisten tällä tavoin esille nostama kysymys koskee sitä, voidaanko vuosien 1980 ja 1995 ilmoituksia — riippumatta vuoden 1975 ilmoituksesta, jolla ilmoitettiin komission huomautusten takia tarkistetut sopimukset, joiden komissio myöntää kuuluvan ilmoituksen piiriin, kuten edellä 76 kohdassa todettiin — pitää säännönmukaisina ilmoituksina niihin edellytyksiin nähden, joista säädetään asetuksessa N:o 17 ja asetuksen N:o 17 ensimmäisestä täytäntöönpanoasetuksesta 3 päivänä toukokuuta 1962 annetussa komission asetuksessa N:o 27 (EYVL 1962, 35, s. 1118), jota muutettiin 26.7.1968 annetulla komission asetuksella (ETY) N:o 1133/68 (EYVL L 189, s. 1) ja joka korvattiin asetuksen

N:o 17 mukaisesti esitettyjen hakemusten ja ilmoitusten muodosta, sisällöstä ja muista yksityiskohdista 21 päivänä joulukuuta 1994 annetulla komission asetuksella (EY) N:o 3385/94 (EYVL L 377, s. 28), joka tuli voimaan 1.3.1995.

78 JCB:n vuosina 1980 ja 1995 tekemät ilmoitukset koskevat Yhdistyneen kuningaskunnan jakelijoiden kanssa tehtyä sopimusta, ja kyseisten ilmoitusten säännönmukaisuuden kysymys voi vaikuttaa sen kilpailusääntöjen rikkomista koskevan ensimmäisen seikan käsittelyyn, joka koskee Yhdistyneen kuningaskunnan jakelijoiden passiiviselle myyntitoiminalle asetettuja rajoituksia (ks. jäljempänä 86–89 kohta).

79 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan ilmoittaminen pysyy pätevänä ainoastaan sellaisten sisällöltään samanlaisten sopimusten osalta, jotka sama yritys on tehnyt (asia 1/70, Rochas, tuomio 30.6.1970, Kok. 1970, s. 515, 5 kohta). Lomakkeen käyttö on pakollista, ja se on ilmoittamisen pätevyyden edellytys (yhdistetyt asiat 209/78–215/78 ja 218/78, Van Landewyck v. komissio, tuomio 29.10.1980, Kok. 1980, s. 3125, Kok. Ep. V, s. 355, 61 ja 62 kohta), ja rajoitusten vahvistus tai laajennus ja sitäkin suuremmalla syyllä uusien rajoitusten käyttöönotto edellyttävät uutta ilmoitusta (asia C-39/96, Free Record Shop, tuomio 24.4.1997, Kok. 1997, s. I-2303, 15 kohta). Yritys ei voi väittää, että ilmoitettuun sopimukseen sisältyvät yksinoikeuslausekkeet olivat vanhentuneet, jos se ei ole ilmoittanut asetuksessa N:o 17 säädettyä menettelyä noudattaen mahdollisia sopimusten muutoksia. Komissio ja tuomioistuimet ottavat huomioon ainoastaan alun perin ilmoitetun sopimuksen (yhdistetyt asiat 43/82 ja 63/82, VBVB ja VBBB v. komissio, tuomio 17.1.1984, Kok. 1984, s. 19, Kok. Ep. VII, s. 421, 8 kohta). Ainoastaan poikkeuslupahakemuksen uusimisen erityistapauksessa on yhteisöjen tuomioistuin katsonut, että uusimista koskevan hakemuksen ja muutosten lähettäminen riittää, vaatimatta uutta varsinaista ilmoitusta (asia 75/84, Metro v. komissio, tuomio 22.10.1986, Kok. 1986, s. 3021, 29–31 kohta).

80 Kuten komissio perustellusti huomauttaa, yhteisön kilpailuoikeudessa ja nimenomaan asetuksen N:o 17 mukaisessa ilmoitusjärjestelmässä ei ole myöskään mitään sellaisia säännöksiä, joiden nojalla ilmoitetut sopimukset voitaisiin hyväksyä implisiittisesti.

81 Käsiteltävänä olevassa asiassa on todettava, että vuoden 1980 sopimuksessa on uusia lausekkeita muun muassa immateriaalioikeuksista ja sopimussuhteiden päättämisessä noudatettavasta menettelystä. Siinä on lisäyksiä, jotka koskevat jakelijoiden velvollisuuksia. Tukkumyyntiä koskevaa 4. sopimuslauseketta, jossa rajoitetaan jakelijoiden toimintavapautta, on uudessa sopimuksessa muutettu. Vuoden 1995 versiossa 4. sopimuslauseke on kirjoitettu uudelleen jakelijoille määrättyjen rajoitusten poikkeusten osalta. Jakelijoille on lisäksi määrätty uusia velvollisuuksia.

82 Kun otetaan huomioon JCB:n sopimuksiin tällä tavoin tehdyt olennaiset muutokset ja niihin lisätyt uudet lausekkeet, JCB:n olisi vuosien 1980 ja 1995 ilmoitustensa yhteydessä pitänyt tehdä ilmoitus käyttämällä tähän tarkoitettua kaavaketta, jotta komissio olisi voinut suorittaa hyödyllisesti velvollisuutenaan olevan tarkastuksen. Näin ollen on todettava, että ainoastaan ne sopimukset, jotka ilmoitettiin vuonna 1973 ja joita muutettiin vuonna 1975 komission huomautusten takia, on katsottava säännönmukaisesti ilmoitetuiksi.

Ensimmäinen kilpailusääntöjen rikkomisen osatekijä, joka koskee Yhdistyneeseen kuningaskuntaan, Irlantiin, Ranskaan ja Italiaan sijoittautuneiden jakelijoiden harjoittaman sellaisen passiivisen myyntitoiminnan rajoituksia, joka suunnataan niille valtuuttamattomille jälleenmyyjille, loppukäyttäjille tai jakelijoille, jotka ovat sijoittautuneet yksinmyyntialueiden ulkopuolelle ja erityisesti muihin jäsenvaltioihin

Asianosaisten lausumat

83 JCB Service väittää, että komissio ei ole todistanut väitettä, jonka mukaan Yhdistyneeseen kuningaskuntaan, Irlantiin, Ranskaan ja Italiaan sijoittautuneiden valtuutettujen jakelijoiden harjoittamalle passiiviselle myyntitoiminnalle määrättiin rajoituksia, joilla niitä kiellettiin harjoittamasta vientiä jopa yksinmyyntialueidensa ulkopuolella ja erityisesti muissa jäsenvaltioissa sijaitseville loppukäyttäjille ja valtuutetuille jakelijoille, ja että ainoa sen sopimuksiin sisältyvä nimenomainen kielto koskee myyntiä valtuuttamattomille jakelijoille. Kantaja

korostaa, että suurin osa niistä asiakirjoista, joihin komissio on vedonnut, koskee ilmoitettujen sopimusten 4. sopimuslausekkeen soveltamista. JCB Service väittää lisäksi, että sen "epäilyttävään" vientiin (grey exports) kohdistuneet toimet koskivat rinnakkaisvientiä harjoittavia, sen verkoston ulkopuolisia taloudellisia toimijoita ja että riidanalaisessa päätöksessä tämän osalta mainitut asiakirjat eivät ole väitetyn kilpailusääntöjen rikkomisen todistamisen kannalta merkityksellisiä.

84 Komissio väittää, että JCB määräsi tosiasiallisesti rajoituksia passiiviselle myynnille, jota harjoitettiin kullekin valtuutetulle myyntiedustajalle osoitetun alueen ulkopuolella, puuttumalla Yhdistyneessä kuningaskunnassa sijaitsevien jakelijoidensa vientikauppaan, velvoittamalla italialaiset jakelijat harjoittamaan myyntiä ainoastaan niille osoitetulla alueella, alistamalla hyväksyntäänsä ne irlantilaisten jakelijoidensa hankinnat, jotka olivat peräisin niille osoitetun alueen ulkopuolelta, ja osallistumalla ranskalaisen tytäryhtiönsä välityksellä Ranskassa tapahtuvasta huoltopalvelusta maksettavia palkkioita koskeviin neuvotteluihin. Komissio lisää, että ilmoitettujen sopimusten 4. sopimuslauseketta sovellettiin eri tavalla ja rajoittavammin kuin mitä ilmoitetussa lausekkeessa sananmukaisesti määrättiin. Vastaaja katsoo lisäksi, että JCB pyrki aktiivisesti hillitsemään kaikkea ulkomaille kohdistuvaa myyntiä, harjoittipa tätä myyntiä valtuutetut myyntiedustajat tai rinnakkaisviennin tapauksessa valtuuttamattomat myyntiedustajat.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

85 Riidanalaisen päätöksen 1 artiklan a alakohdassa tarkoitettu kilpailusääntöjen rikkomista koskeva seikka koskee sen passiivisen myynnin rajoittamista, jota harjoittivat Yhdistyneeseen kuningaskuntaan, Irlantiin, Ranskaan ja Italiaan sijoittautuneet valtuutetut jakelijat, joita komission mukaan estettiin myymästä tai yritettiin saada luopumaan myymästä paitsi valtuuttamattomille jakelijoille myös niiden alueen ulkopuolelle sijoittautuneille valtuutetuille jakelijoille sekä loppukäyttäjille. Tällainen rajoittaminen, jonka tavoitteena ja vaikutuksena on markkinoiden rajoittaminen ja jakaminen, on EY 81 artiklan 1 kohdan b ja c alakohdassa kielletty (ks. vastaavasti asia 86/82, Hasselblad v. komissio, tuomio 21.2.1984, Kok. 1984, s. 883, 46 kohta).

— Yhdistynyt kuningaskunta

86 Yhdistyneessä kuningaskunnassa toimivia jakelijoita ja pääjälleenmyyjiä koskevat ilmoitetut sopimukset (jotka rekisteröitiin numeroilla IV 28696 ja IV 28697) sisältävät — vuonna 1975 komission huomautusten takia muutetussa versiossaan — 4. sopimuslausekkeen, jossa määrätään jakelijoiden osalta, että "jakelija sitoutuu olemaan harjoittamatta JCB-tuotteiden tukkumyyntiä niiden vähittäiskaupassa tapahtuvaa jälleenmyyntiä varten, paitsi valtuutetulle piirimyyjälle tai B-tuotteiden tapauksessa pääjälleenmyyjälle", ja jossa määrätään pääjälleenmyyjien osalta, että "pääjälleenmyyjä sitoutuu olemaan harjoittamatta JCB-tuotteiden tukkumyyntiä niiden vähittäiskaupassa tapahtuvaa jälleenmyyntiä varten, paitsi valtuutetulle piirimyyjälle". Nämä lausekkeet, joissa kiellettiin myymästä valtuuttamattomille myyntiedustajille, eivät sisältäneet yleistä kieltoa myydä sopimusalueen ulkopuolella toimiville loppujälleenmyyjille tai valtuutetuille myyntiedustajille. Komissio kuitenkin väittää, että kyseessä olevan lausekkeen on tulkittu sisältävän yleisen kiellon myydä alueen ulkopuolelle.

87 JCB Service väittää, että ne asiakirjat, joiden perusteella komissio katsoi riidanalaisen päätöksen 143 ja 144 perustelukappaleessa rajoitusten tulleen toteen näytetyiksi, eivät mahdollista tällaista päätelmää.

88 Tämän osalta on todettava, että Watling JCB toteaa nimenomaisesti kirjeessä, jonka se lähetti 26.10.1992 Queen's Award Officen (valtion vientipalkintokomitea) puheenjohtajalle saadakseen vientituloksistaan palkinnon, että Watling JCB:tä kielletään sen jakelusopimuksessa myymästä vientiin uusia koneita tai varaosia. Berkeley JCB:n 13.4.1995 JCB Salesille lähettämästä kirjeestä ilmenee, että kyseinen valtuutettu jakelija katsoo, että sitä sitoo lauseke, jossa sitä kielletään myymästä alueensa ulkopuolelle ja jossa sekä loppukäyttäjiltä että myyntiedustajilta saapuvat epäilyttävät tilaukset luvataan saattaa JCB:n ratkaistaviksi. TC Harrison JCB, joka on toinen valtuutettu jakelija, selittää 21.11.1995 Central Partsille lähettämässään kirjeessä olevansa vailla oikeutta harjoittaa vientitoimintaa. Gunn JCB:n 30.11.1992 JCB Salesille lähettämä kirje, jossa kyseinen valtuutettu jakelija kiistää myyneensä uuden koneen Ranskaan, vahvistaa JCB Salesin valvovan sitä, että sen myyntiedustajat kunnioittavat

alueellista yksinoikeutta. Nämä asiakirjat osoittavat yhtäpitävästi, että jakelijat katsoivat JCB:n kanssa tekemänsä sopimuksen velvoittavan niitä noudattamaan rajoittavia kauppatapoja ja toimivat näin ollen vastaavasti; 4. sopimuslauseke sisältää kiellon myydä valtuuttamattomille myyntiedustajille, ja lisäksi jakelijat toimivat ikään kuin heitä olisi koskenut yleisempi kielto harjoittaa alueensa ulkopuolella myyntitoimintaa, muun muassa vientikauppaa.

89 Edellä esitetystä seuraa, että Yhdistyneessä kuningaskunnassa on pantu täytäntöön rajoittavia käytäntöjä, jotka poikkeavat ilmoitettujen sopimusten sisällöstä. Se kilpailusääntöjen rikkomista koskeva seikka, joka koskee valtuutettujen jakelijoiden harjoittamaa passiivista myyntiä alueensa ulkopuolelle sijoittautuneille valtuutetuille jakelijoille ja loppukäyttäjille, on näin ollen näytetty toteen.

— Irlanti

90 Vuosina 1973 ja 1975 ilmoitetuissa jakelua ja vientiä koskevissa vakiosopimuksissa, jotka koskivat muun muassa Irlantia ja joissa mainittiin kyseisessä maassa toimivana sopimuspuolena Blackwood Hodge -yhtiö (ja jotka rekisteröitiin numerolla IV 28695), ei ollut lauseketta, jossa olisi kielletty edellä 86 kohdassa Yhdistyneen kuningaskunnan osalta tutkitun kaltainen tukkumyynti valtuuttamattomille myyntiedustajille. Siinä sopimuksessa sitä vastoin, jonka JCB Sales teki vuonna 1992 Irlannissa toimivan jakelijansa Earthmover Commercial Industrial (ECI) JCB:n kanssa, on tukkumyyntiä koskeva 4. sopimuslauseke, joka vastaa niiden vuonna 1975 muutettujen sopimusten 4. sopimuslausekkeita, jotka koskevat Yhdistyneen kuningaskunnan jakelijoita ja pääjälleenmyyjiä. Vuoden 1992 sopimuksen 4. sopimuslausekkeen mukaan "jakelija sitoutuu olemaan harjoittamatta JCB-tuotteiden tukkumyyntiä niiden vähittäiskaupassa tapahtuvaa jälleenmyyntiä varten, paitsi valtuutetulle jälleenmyyjälle tai piirimyyjälle". Koska sopimusta ei ole ilmoitettu, sen 4. sopimuslauseke, joka koskee sekä passiivista että aktiivista myyntitoimintaa, voi näin ollen toimia seikkana kilpailusääntöjen rikkomisen toteennäyttämisessä.

91 JCB Service kiistää sopimuksen passiivista myyntitoimintaa koskevien määräysten täytäntöönpanon osalta niiden asiakirjojen todistusvoiman, jotka mainitaan riidanalaisen päätöksen 122 perustelukappaleessa ja joihin komissio nojautuu näyttääkseen toteen kilpailusääntöjen rikkomisen.

92 JCB Salesin 31.1.1995 JCB SA:lle lähettämästä telekopiosta ja ECI JCB:n 31.1.1995 ja 30.3.1995 JCB Salesille lähettämistä kahdesta telekopiosta — jotka koskivat Central Partsin yrityksiä hankkia varaosia ECI JCB:n Corkissa sijaitsevasta varastosta — ilmenee, että irlantilainen jakelija jätti täyttämättä Central Partsin tilaukset esittämällä syyksi sen, että sillä on riittävästi tekemistä omilla markkinoillaan, ja kysyi samanaikaisesti JCB Salesilta, oliko kyseisen jakelijan täytettävä Ranskasta saapuvat hankintatilaukset. Yhdistyneessä kuningaskunnassa sovellettavien sopimusmääräysten kanssa samanlaisten mutta ilmoittamatta jätettyjen sopimusmääräysten yhteydessä kyseiset tosiseikat, joita alueen ulkopuolisen myynnin muualla JCB:n jakeluverkostossa tapahtunut yleinen rajoittaminen vahvistaa, ovat omiaan näyttämään toteen kyseisen kilpailusääntöjen rikkomista koskevan seikan, nimittäin rajoitukset, joita määrättiin alueen ulkopuoliselle passiiviselle myyntitoiminnalle.

93 Se, että Irish Competition Authority (Irlannin kilpailuviranomainen) myönsi 5.11.1993 tekemällään päätöksellä ECI JCB:lle ryhmäpoikkeuksen tämän JCB Salesin kanssa tekemästä yksinmyyntisopimuksesta vastustamatta sen 4. sopimuslauseketta, ei vaikuta mitenkään siihen, miten komissio käytti toimivaltuuksia, jotka sillä on kilpailun alalla yhteisön oikeuden nojalla. On sitä paitsi todettava, että Irish Competition Authorityn päätöksessä, joka tehtiin vuonna 1991 säädetyn Competition Actin nojalla, myönnetään vapautus, jollei EY 81 artiklan 1 kohdasta ja perustamissopimuksen [81] artiklan 3 kohdan soveltamisesta yksinmyyntisopimusten ryhmiin 22 päivänä kesäkuuta 1983 annetusta komission asetuksesta (ETY) N:o 1983/83 (EYVL L 173, s. 1) muuta johdu. Ja vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan samankaltaisuudet, joita mahdollisesti on jäsenvaltion kilpailulainsäädännön ja EY 81 ja EY 82 artiklan mukaisen järjestelmän välillä, eivät missään tapauksessa voi rajoittaa komissiolla kyseisten määräysten soveltamisessa olevaa riippumattomuutta eivätkä myöskään velvoittaa komissiota tekemään samaa arviota kuin ne toimielimet, joiden tehtävänä on soveltaa tuollaista kansallista lainsäädäntöä (asia 298/83, CICCE v. komissio, tuomio 28.3.1985, Kok. 1985, s. 1105, 27 kohta).

94 Joka tapauksessa on todettava, että Irish Competition Authorityn päätös perustuu 4. sopimuslausekkeeseen, sellaisena kuin se johtuu edellä 90 kohdassa mainitusta vuoden 1992 sopimuksesta, joka tehtiin JCB Salesin ja ECI JCB:n välillä ja jota ei ilmoitettu komissiolle.

95 Edellä esitetystä seuraa, että kilpailusääntöjen rikkominen Irlannin osalta on myös näytetty toteen passiivisen myynnin osalta.

— Ranska

96 JCB SA:n ja JCB Servicen sekä kunkin jakelijan välisen vuodelta 1991 olevan jakelua koskevan vakiosopimuksen 2 artiklaan sisältyy yksinomaista vastavuoroisuutta koskeva lauseke, jossa jakelijaa kielletään muun muassa myymästä, jakelemasta tai edistämästä suoraan tai epäsuorasti JCB:n tuotteita ja osia jakelijalle osoitetun alueen ulkopuolella. Tässä sopimuksessa, josta ei ole ilmoitettu ja joka voidaan näin ollen ottaa huomioon rikkomisen toteennäyttämisessä, kielletään aktiivinen myynti, ja itse sen sanamuotoon sisältyy myös jakelijalle osoitetun alueen ulkopuolisen passiivisen myynnin kielto.

97 JCB Service väittää kuitenkin, että asiakirjat, joihin komissio tukeutuu päätöksensä 111, 133 ja 134 kohdassa, eivät osoita, että rajoitukset, joista sitä arvostellaan, olisivat olemassa.

98 Tältä osin JCB SA:n yhdelle valtuutetulle jälleenmyyjälle 21.6.1988 lähettämästä faksista ilmenee, että siinä ilmoitettiin vastaanottajalle siitä, että jakelualueen ulkopuolisiin myynteihin ei voi saada tukea eikä alennusta ja että niihin lisätään 8 prosentin rangaistusluonteinen huoltopalkkio. Philippe MPT, JCB SA muistutti erästä jakelijaa sopimusvelvoitteista viittaamalla 10.1.1995 tälle lähettämässään kirjeessä tapahtumiin, jotka liittyivät tähän agenttiin ja asiakasyhtiöihin ja jotka koskivat "sektorin ulkopuolista myyntiä ja tarjoamista". Toulousessa sijaitseva jakelija Pinault équipement valittaa 31.1.1996 JCB SA:lle osoittamassaan

kirjeessä JCB Ile de Francen (JCB SA:n tytäryhtiö) alueellaan aikaansaamasta kilpailusta sekä Central Partsin ja Renault agricolen rinnakkaisverkostoista. Se pyytää JCB SA:ta puuttumaan tehokkaasti asiaan, jotta Aquitainen alueen varaosapyynnöt välitettäisiin sille. Nämä asiakirjat vahvistavat suurelta osin ne rajoittavat menettelyt ja markkinoiden jakamisen, jotka sisältyvät jakelua koskevaan vakiosopimukseen.

99 JCP Service vetoaa Ranskan kilpailuneuvoston menettelyn kuluessa 20.7.2001 tekemään päätökseen, jossa todettiin, että passiivista myyntiä koskevia rajoituksia ei ole. Tällä päätöksellä ei ole kuitenkaan käsiteltävänä olevan asian kannalta merkitystä. On ilmeistä, että kysymys on JCB:n ranskalaisten jakelijoiden paljastamasta maatalouslaitteiden jakelukartellista JCB-konsernin ja Renault agricole -yhtiön välillä. Nämä laitteet suljetaan nimenomaisesti pois tässä kysymyksessä olevan jakelua koskevan vakiosopimuksen 1 artiklassa ja ne ovat lisäksi erillisen jakeluverkoston kohteena.

100 Edellä esitetystä seuraa, että kilpailusääntöjen rikkominen, joka koskee passiivisen myynnin rajoituksia, on näytetty toteen myös Ranskan osalta.

— Italia

101 JCB:n italialaisen tytäryhtiön JCB SpA:n, ja kunkin jakelijan välisessä jakelua koskevassa vakiosopimuksessa vuodelta 1993 todetaan, että kukin jakelija sitoutuu myymään JCB:n tuotteita ainoastaan sille osoitetulla alueella (4. sopimuslauseke). Tällä sopimusmääräyksellä, joka voidaan ottaa huomioon rikkomisen toteennäyttämisessä, koska sitä ei ole ilmoitettu, kielletään kaikki jakelualueen ulkopuolinen myynti. Tämä rajoittava lauseke sisältää näin ollen kiellon myydä vientiä varten ja sen tarkoituksena on siis markkinoiden jakaminen.

102 JCB Salesin JCB SpA:lle 24.3.1994 ja vastaavasti 14.2.1996 JCB Salesille osoittamista kahdesta kirjeestä, joihin viitataan riidanalaisen päätöksen 108 ja 124 perustelukappaleessa, ilmenee, että italialaista jakelijaa Sofimia arvostellaan siitä, että se on ensimmäisessä tapauksessa myynyt JCB:n koneita Sloveniassa, jossa paikallinen agentti on Terra, ja toisessa tapauksessa siitä, että se on harjoittanut JCB-tuotteiden aggressiivista myynninedistämistä Etelä-Itävallassa itävaltalaista jakelijaa alhaisemmilla hinnoilla. JCB Service väittää, että 4. sopimuslauseke koskee vain aktiivista myyntiä ja että alueen ulkopuolella tapahtuva passiivinen myynti on yleistä. Kantaja osoittaa ajanjaksolta 1990–1999, että muille alueille valtuutetut jälleenmyyjät (yhtäältä Rimac ja Stella ja toisaalta Panero ja Meta) myivät JCB:n koneita kahden valtuutetun jälleenmyyjän alueella eli Somin (Rooman alue) ja Vamesin (Torinon alue) alueilla. On ilmeistä, että keskimäärin 25 prosenttia Somin ja Vamesin alueilla tapahtuneesta myynnistä toteutui muille alueille valtuutettujen jälleenmyyjien toimesta.

103 JCB Service todistaa siis, että Italian jakelijoiden alueiden välistä myyntiä on tapahtunut ja että käytäntö ei näin ollen ole ollut yhtä ankara kuin sopimuksessa edellytettiin. Sofimin menettelyä kohtaan esitetty arvostelu osoittaa sitä vastoin JCB:n jakelujärjestelmän jäykkyyttä siltä osin kuin kysymys oli vientiin tapahtuvasta myynnistä ja vahvistaa, että tavoitteena oli kansallisten markkinoiden jakaminen. Oli näiden sopimusten toteuttaminen sitten mikä tahansa, EY 81 artiklan 1 kohdassa kielletään jo pelkästään sellaisten lausekkeiden olemassaolo jakelusopimuksissa, joiden tarkoituksena tai vaikutuksena on myynnin rajoittaminen. Ne ovat kilpailun rajoittamista, josta voidaan määrätä seuraamuksia EY 81 artiklan 1 kohdan nojalla, jos ne ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan (asia C-306/96, Javico, tuomio 28.4.1998, Kok. 1998, s. I-1983, 14 ja 15 kohta). Se, etteivät sopimuspuolet ole panneet täytäntöön yritysten välisen sopimuksen lauseketta, jonka tarkoituksena on rajoittaa kilpailua, ei riitä perusteeksi sille, ettei lauseke kuulu EY 81 artiklan 1 kohdan kiellon soveltamisalaan (em. asia Hasselblad v. komissio, tuomion 46 kohta ja yhdistetyt asiat C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 ja C-125/85–C-129/95, A. Ahlström Osakeyhtiö ym. v. komissio, tuomio 31.3.1993, Kok. 1993, s. I-1307, Kok. Ep. XIV, s. I-123, 175 kohta ja asia T-77/92, Parker Pen v. komissio, tuomio 14.7.1994, Kok. 1994, s. II-549, 55 kohta).

104 Edellä esitetystä seuraa, että kilpailusääntöjen rikkominen Italian osalta on myös näytetty toteen passiivisen myynnin osalta.

— Rinnakkaistuonti asianomaisilla maantieteellisillä markkinoilla

105 JCB Service väittää, että riidanalaisen päätöksen 93, 118 ja 119 perustelukappaleessa mainitut rinnakkaistuontia koskevat asiakirjat, jotka oli tarkoitettu sellaisille toimijoille, jotka eivät kuuluneet sen jakeluverkostoon, eivät osoita menettelyä, joka olisi rikkomista, josta sitä on arvosteltu.

106 Tältä osin JCB Salesin 2.6.1992 Watling JCB:lle osoittamassa kirjeessä JCB ilmaisee rinnakkaisviennin suhteen muuttumattoman näkemyksensä, jonka mukaan mitään uusien koneiden ulkomaille myyntiä ei tulisi kannustaa, tapahtui se sitten Yhdistyneessä kuningaskunnassa olevan jakelijan tai kolmannen laitteita vuokraavan yrityksen välityksin. Kahdesta 11.5. ja 15.5.1995 päivätystä faksista ilmenevät myös saksalaisen tytäryhtiön JCB Germanyn JCB Salesille esittämät valitukset, jotka koskivat Yhdistyneessä kuningaskunnassa olevan jakelijan Berkeley JCB:n ja erään laiteitta vuokraavan yhtiön paikalliselle kilpailijalle suorittamaa myyntiä.

107 Edellä tarkastellut asiakirjat osoittavat, että JCB:n pyrkimyksenä oli jakaa jakelijoidensa alueet ja kansalliset markkinat, minkä vuoksi se kieltää yleisesti kaiken alueen ulkopuolisen myynnin erityisesti ulkomaille, oli sitten kysymys sen myyntiverkossa tapahtuvasta rinnakkaisviennistä tai ei. Tämä menettely vahvistaa passiiviselle myynnille asetettuja rajoituksia.

108 Kaikesta edellä esitetystä seuraa, että komissio on voinut perustellusti katsoa, että JCB pyrki sopimuksillaan ja käytännöillään säilyttämään jakelijoidensa yksinoikeudet niille osoitetuilla alueilla ja että sen tavoitteena oli kansallisten markkinoiden jakaminen ja että se pyrki estämään tai kielsi viennin. Kantajan väite, joka koskee rikkomisen ensimmäistä osatekijää, on näin ollen hylättävä.

Toinen rikkomisen osatekijä, joka koskee toimituslähteitä koskevia rajoituksia, joita sovelletaan Ranskaan ja Italiaan sijoittautuneiden valtuutettujen jakelijoiden tekemiin sopimustavaroiden hankintoihin ja jotka estävät jakelijoiden väliset ristikkäistoimitukset

Asianosaisten lausumat

109 JCB Service katsoo, että väite, jonka mukaan sopimuksilla asetetaan Ranskan ja Italian valtuutetuille jakelijoille toimituslähteitä koskevia rajoituksia, jotka velvoittavat ne tekemään hankintoja yksinomaan JCB:n kansalliselta tytäryhtiöltä ja estävät valtuutettujen jakelijoiden väliset ristikkäistoimitukset, perustuu komission virheelliseen sopimusten tulkintaan, koska riidanalaisten lausekkeiden tarkoitus on yksinomaan sen varmistaminen, että jakelijat pitävät kaupan vain JCB:n tuotteita. Kantaja arvostelee komissiota lisäksi siitä, että se ei ole tutkinut, sovellettiinko kritisoituja lausekkeita tosiasiallisesti.

110 Komissio toteaa, että Ranskan ja Italian valtuutetuille jakelijoille asetetut toimituslähteitä koskevat rajoitukset johtuvat kysymyksessä olevien sopimusten sanamuodosta ilman, että on tarpeen arvioida niiden tosiasiallista täytäntöönpanoa. Se lisää, että JCB ei ole missään vaiheessa ilmoittanut näistä rajoituksista, jotka vaikuttavat ilmoitettuja rajoituksia vahvistavasti.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

111 Hankintalähteiden jakaminen on kiellettyä EY:n 81 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaan. Riidanalaisen päätöksen 1 artiklan b kohdassa esitetty rikkomisen osatekijä koskee rajoituksia, joita Ranskaan ja Italiaan sijoittautuneille jakelijoille asetettiin sopimustavaroiden toimituslähteiden osalta ja joilla estettiin jakelijoiden väliset ristikkäistoimitukset.

112 Ranskassa jakelua koskevan vakiosopimuksen 2 artiklassa todetaan olennaisena sopimusehtona, että JCB:n tuotteet ja osat on hankittava yksinomaan ranskalaiselta tytäryhtiöltä JCB SA:lta ja JCB Servicelta. Italiassa jakelua koskeva vakiosopimus kieltää jakelijoita myymästä tai olemasta suoraan tai epäsuorasti mukana muiden tuotteiden kuin JCB:n tuotteiden myynnissä (4 artikla) ja määrää hankkimaan varaosat ja muut JCB:n tuotteiden korjaamiseen käytettävät aputuotteet yksinomaan JCB SpA:lta (6 artikla), jollei JCB ole antanut etukäteen kirjallista hyväksyntää näissä kahdessa artiklassa mainituissa tapauksissa.

113 Näiden sopimusten lausekkeilla, joita ei ole ilmoitettu ja joita voidaan käyttää rikkomisen osatekijän toteennäyttämiseen, on rajoittava tarkoitus.

114 JCB Service kiistää, että komission riidanalaisen päätöksen 110 perustelukappaleessa mainitsemilla asiakirjoilla olisi mitään todistusvoimaa.

115 Näistä asiakirjoista on todettava, että Ranskan osalta JCB SA:n yhdelle jakelijoistaan eli Sem-Cedimalle 21.6.1996 lähettämässä kirjeessä todetaan, että ranskalainen tytäryhtiö purkaa jakelusopimuksen kahden jakelijan, Sem Cediman ja K. Malecotin, kanssa niiden harjoittaman ostopolitiikan vuoksi, koska ne eivät olleet ostaneet koneita ja varaosia JCB-ryhmän yhtiöiltä Ranskassa, vaan

englantilaisilta yhtiöiltä, mitä käytäntöä kohtaan JCB SA ilmaisi paheksuntansa. Ranskalainen jälleenmyyjä, jonka identiteetti pidettiin salassa, selostaa 10.2.1999 päivätyssä kilpailun pääosaston tietojensaantipyyntöön vastauksena toimitetussa kirjeessä kieltoa, joka koski JCB:n varaosien ja laitteiden ostamista muista kuin JCB SA:n toimituslähteistä, ja painostuksesta, jota JCB:n jakeluverkostoa ja yhtiötä kohtaan harjoitettiin tältä osin. Jakelija arvostelee tätä menettelyä, josta määrättiin sopimuksen 2 artiklassa, tuo ilmi maatalous-, teollisuus- ja rakennustarvikkeiden rinnakkaiset jakeluverkostot ja selvittää, että pääasiallinen syy, jonka vuoksi hankinta kannattaa tehdä Yhdistyneestä kuningaskunnasta, on hintaero. Nämä asiakirjat vahvistavat, että sopimukset pantiin täytäntöön ja että Ranskassa oli olemassa JCB:n valtuutettujen jakelijoiden toimituslähteitä koskevia rajoituksia.

116 Italian osalta komissio perustaa näkemyksensä siitä, että rikkomisen osatekijä on näytetty toteen, pelkästään sopimuksen määräyksiin. JCB Service väittää, että komissio ei voi määrätä sille seuraamuksia niistä lausekkeista, joita ei tulkittu eikä sovellettu ankarasti ilman, että se tutkii ja näyttää toteen, että ne pantiin tosiasiallisesti täytäntöön.

117 Kuten edellä 103 kohdassa on todettu, sillä, että kilpailua rajoittavia lausekkeita ei ole tulkittu eikä sovellettu ankarasti, ei ole merkitystä väitetyn rikkomisen toteen näyttämisen osalta. Se, että sopimuksen vaikutusten analyysi puuttuu riidanalaisessa päätöksestä, ei siis itsessään merkitse tämän päätöksen virheellisyyttä (yhdistetyt asiat 56/64 ja 58/64, Grundig v. komissio, tuomio 13.7.1966, Kok. 1966, s. 429, 496 kohta; ks. myös asia T-143/89, Ferriere Nord v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. II-917, Kok. Ep. I, s. 275, 30 ja 31 kohta, jonka vahvisti asia C-219/95 P, Ferriere Nord v. komissio, tuomio 17.7.1997, Kok. 1997, s. I-4411, 13, 14 ja 15 kohta), kun on täsmennetty, että sopimuksen kilpailunvastainen tarkoitus tai vaikutus on otettu huomioon vaihtoehtoisina eikä kumulatiivisina (asia 56/65, Société technique minière, tuomio 30.6.1966,

Kok. 1966, Kok. Ep. I, s. 251, s. 335, 359 kohta; ks. myös em. asia Ferriere Nord v. komissio, tuomio 6.4.1995, 30 ja 31 kohta).

118 Edellä esitetystä seuraa, että komissio on perustellusti katsonut, että se rikkomisen osatekijä, joka koskee Ranskassa ja Italiassa toimivien jakelijoiden toimituslähteiden rajoittamista sopimustuotteiden ostamisessa, on näytetty toteen; kantajan tältä osin esittämät väitteet on näin ollen hylättävä.

Kolmas rikkomisen osatekijä, joka koskee Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja Ranskassa toimivien valtuutettujen jakelijoiden soveltamien jälleenmyyntialennusten tai -hintojen vahvistamista

Asianosaisten lausumat

119 JCB Service kiistää vahvistaneensa Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja Ranskassa toimivien valtuutettujen jakelijoidensa jälleenmyyntialennuksia tai jälleenmyyntihintoja. Kantaja katsoo, että komissio ei ole esittänyt todisteita, jotka osoittaisivat moitittavia menettelytapoja tältä osin. Se katsoo, että asiakirjat, joihin komissio on perustanut näkemyksensä, ilmaisevat pelkästään sen pyrkimyksiä nostaa omia myyntihintojaan jakelijoilleen, ja ne ovat osoituksena jakeluverkostossa esiintyvistä tavanomaisista huolista ja tavallisista kaupallisista suhteista tai ne liittyvät uuden maataloustuotteiden jakeluverkoston perustamiseen.

120 Komissio väittää, että JCB osallistui Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja Ranskassa toimivien jakelijoidensa jälleenmyyntialennusten ja jälleenmyyntihintojen vahvistamiseen, millä oli pakottavia seurauksia. Komissio katsoo, että asiakirjat, joihin se perusti näkemyksensä ja jotka koskivat JCB:n suhteita jakelijoidensa yhdistykseen JCB Dealer Associationiin, osoittavat, että JCB väistämättä vaikutti jakelijoidensa hintapolitiikkaan Yhdistyneessä kuningaskunnassa ohjeillaan ja hintatarkistuksillaan, joita jaettiin yhdistyksen kokouksissa. Vastaaja väittää lisäksi, että JCB vahvisti hinnat myös Ranskassa JCB SA:n välityksellä, jolloin hintarajoitukset tulivat alueellisten rajoitusten lisäksi. Se väittää lopuksi, että niissä sopimussuhteissa, jotka luonnehtivat tämän alan vertikaalisia jakelusopimuksia, kootut todisteet osoittavat, että oli olemassa kilpailunvastainen strategia.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

121 Sopimukset ja yhdenmukaistetut menettelytavat, joilla suoraan tai välillisesti vahvistetaan osto- tai myyntihintoja taikka muita kauppaehtoja, ovat EY 81 artiklan 1 kohdan a alakohdan nojalla kiellettyjä.

122 Sopimukset, jotka on ilmoitettu Yhdistyneen kuningaskunnan osalta vuonna 1973 ja 1975 ja joita ei ole ilmoitettu Ranskan osalta, sisältävät määräyksiä, joiden mukaan JCB määrittää veloitettavan vapaasti tehtaalla -hinnan tuotteidensa jakelijoille ja vähittäismyyjille siten, että se myöntää alennuksen (discount) suositellusta vähittäismyyntihinnasta. Kantaja on myös myöntänyt toiseen väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa, että se laati luettelot jälleenmyyjien myyntihinnoista ja luettelot vähittäismyynnin suositushinnoista.

123 Yhdistyneen kuningaskunnan osalta ilmoitetuista jakelijoita ja pääjälleenmyyjiä koskevista sopimuksista ilmenee, että näiden myyntiedustajien koneista ja varaosista maksamat hinnat vastaavat JCB:n suosittamia vähittäismyyntihintoja ("JCB's Recommended Retail Selling Price"), joista oli vähennetty tuotteen mukaan vaihteleva alennus. Vuoden 1973 ilmoituksen jälkeen komissio arvosteli 27.10.1975 päivätyssä kirjeessään näitä lausekkeita todeten erityisesti, että niitä voitiin käyttää jälleenmyyntihinnan vahvistamiseen.

124 Jakelijoita koskeva sopimus, joka lähetettiin vuonna 1980, on identtinen sitä edeltävien kanssa. Vuonna 1995 lähetetyssä sopimuksessa, joka korvasi sen, muutettiin laskentatapaa, maksettavia hintoja siten, että koneiden osalta hinnat vastasivat vapaasti tehtaalla -hintoja (ex-works price list) ja varaosien osalta varastotilaushintaa (stock order price), mutta siinä säilytettiin maininta suositetuista vähittäismyyntihinnoista ja määrättiin JCB:n oikeudesta muuttaa yksipuolisesti alennuksiaan ja hintojaan.

125 Samoin Ranskan osalta vuoden 1992 jakelua koskevassa vakiosopimuksessa yhtäältä JCB Servicen ja JCB SA:n ja toisaalta jakelijan välillä sovittiin, että jakelijalta laskutettavat hinnat ovat koneiden osalta hintoja, jotka vahvistetaan myöntämällä alennus suositetuista enimmäishinnoista ja varaosien osalta JCB:n jakeluesitteessä olevia hintoja.

126 Nämä sopimusmääräykset osoittavat, että laatiessaan luetteloita tuotteidensa vähittäisjälleenmyyntihinnoista ja määrittäessään sisäiset laskutushinnat verkostossaan suhteessa näihin odotettuihin vähittäismyyntihintoihin, JCB Sales vaikutti vähittäismyyntihintojen vahvistamiseen. Suositushintojen luettelon ja vähittäismyyntihintojen vahvistamisen välillä oli kuitenkin olemassa ero. Lisäksi on aivan ilmeisesti toimittajan tehtävä vahvistaa tuotteistaan laskuttamansa vapaasti tehtaalla -hinnat. Sopimusasiakirjat sellaisenaan eivät näin ollen käsiteltävänä olevassa tapauksessa riitä osoittamaan, että vähittäismyyntihinnat olisi vahvistettu suoraan tai epäsuorasti.

127 Komissio pitää kiellettyä menettelyä toteen näytettynä Yhdistyneen kuningaskunnan osalta JCB:n ja sen jälleenmyyjien yhdistyksen suhteita koskevien asiakirjojen perusteella ja Ranskan osalta niiden seikkojen perusteella, jotka liittyvät JCB SA:han, kuten myös riidanalaisen päätöksen 128–133 ja 168–171 perustelukappaleesta ilmenee.

128 Yhdistyneen kuningaskunnan osalta asiakirjat, joista asianosaiset ovat keskustelleet (mainittu riidanalaisen päätöksen 131 ja 132 perustelukappaleessa) osoittavat, että JCB oli huolissaan liian korkeina pitämistään vähittäismyyntihinnoista ja että JCB Dealer Associationissa tutkittiin tätä aihetta ja keskusteltiin siitä kantajan pyynnöstä. Brittiläisten jälleenmyyjien yhdistyksen sihteerin 11.1. ja 20.1.1993 päivätyt kirjeet voidaan kantajan mukaan tulkita pyrkimyksiksi nostaa sen omia myyntihintoja jakelijoille. JCB Servicen 16.7.1991 yhdistyksen sihteerille lähettämä kirje osoittaa myös, että kantajan tarkoituksena oli lisätä jälleenmyyjien varaosien keskimääräistä bruttovoittomarginaalia kahdella prosentilla. Näistä asiakirjoista voidaan päätellä, että jakeluverkoston jäsenet neuvottelivat keskenään ja niitä rohkaistiin siihen, ja että JCB jopa ohjasi yhdistyksen jäsenten käyttäytymistä ja vaikutti siihen. Asiakirjoista ei kuitenkaan ilmene, että ne olisivat olleet ankaran sääntöjärjestelmän alaisia vähittäisjälleenmyyntihintojen osalta. Komission päätelmää, jonka mukaan nämä asiakirjat osoittaisivat, että kaikki jakelijat olisivat hyväksyneet koko Yhdistyneen kuningaskunnan kattavat horisontaaliset hintasopimukset, ei ole oikeutettu päätelmän tueksi esitettyjen tosiseikkojen valossa.

129 Ranskan osalta komissio on hyväksynyt useita fakseja (mainittu riidanalaisen päätöksen 133 perustelukappaleessa) todisteiksi JCB:n kilpailunvastaisesta menettelystä. JCB SA:n jakelijoilleen 18.7.1994 ja 23.10.1995 osoittamat faksit osoittavat, että kansalliset jakelijat ja ne jakelijat, jotka pyysivät JCB SA:ta toimittamaan niille alhaisemmilla hinnoilla, koska asiakkaiden kanssa oli sovittu hinnoista, olivat käyneet liikeneuvotteluja. Kerrotut seikat vaikuttavat pikemminkin liittyvän tavanomaiseen tukku- ja vähittäismyyjän väliseen liiketoimintakeskusteluun, mutta niiden perusteella ei voida päätellä, että olisi ollut olemassa käytäntö, jossa vähimmäismyyntihinnat vahvistettiin autoritatiivisesti. JCB SA:n

JCB Salesille 10.6.1996 lähettämässä faksissa selvitetään varaosien hintojen koordinointia, mutta yksin tämä tieto ei oikeuta tekemään päätelmää siitä, että JCB Sales olisi määrännyt järjestelmällisesti alalla vähittäisjälleenmyyntihinnat. Nämä asiakirjat osoittavat joka tapauksessa, että ei ollut harvinaista, että jälleenmyyjät myivät ehdotettua hintaa alhaisemmilla hinnoilla ja pyysivät toimittajalta alennettua laskutushintaa, jotta tämä otettaisiin huomioon ja jotta odotettu voittomarginaali ei pienenisi liikaa. Nämä asiakirjat eivät sitä vastoin millään tavoin osoita, että JCB Sales olisi ollut velvollinen suostumaan tähän pyyntöön.

130 Lopuksi asiakirja-aineistosta ilmenee, että JCB:n puuttuminen asiaan ilmeni siten, että se vahvisti omat vapaasti tehtaalla -hintansa, joiden yksityiskohdat olivat neuvoteltavissa, ja siten, että se laati taulukoita, jotka osoittivat ehdotetun vähittäismyyntihinnan. JCB:n vaikutus vähittäismyyntihintoihin oli tämän vuoksi huomattava, mutta näin on väistämättä sellaisen valmistajan osalta, joka laatii luetteloita ehdotetusta jälleenmyyntihinnasta ja joka vahvistaa verkostonsa sisäiset laskutushinnat suhteessa toivottuihin vähittäismyyntihintoihin. Lisäksi vaikka vähittäismyyntihintataulukot voivat olla hyvin ohjaavia, ne eivät kuitenkaan ole sitovia. Mikään ei osoita, että JCB:n yrityksiin vaikuttaa jälleenmyyjiin ja pyrkimyksiin saada ne olemaan suostumatta liian alhaisiksi katsottuihin myyntihintoihin olisi liittynyt pakkokeinoja.

131 Oikeuskäytäntö, jossa hyväksytään jakelujärjestelmien perusteltavuus, katsotaan muun muassa, että hintakilpailun rajoittaminen sisältyy valikoivan jakelun järjestelmään (asia 107/82, AEG v. komissio, tuomio 25.10.1983, Kok. 1983, Kok. Ep. VIII, s. 281, s. 3151, 42 kohta). Jälleenmyyjää ei voida lainmukaisesti velvoittaa hintasitoumuksiin (em. asia AEG v. komissio, tuomion 43 kohta), mutta yhteisöjen tuomioistuin on katsonut franchisenantajan ja franchisensajaan välisissä suhteissa, että kun ei ole yhtenäistettyä menettelytapaa hintojen tosiasiallisessa soveltamisessa, tällaisten hintojen ilmoittaminen ei ole kilpailua rajoittavaa (asia 161/84, Pronuptia, tuomio 28.1.1986, Kok. 1986, Kok. Ep. VIII, s. 421, s. 353, 25 kohta) eikä myöskään sen jälleenmyyjien riittävän katetuoton huomioon ottaminen (em. asia Metro v. komissio, tuomion 44 kohta). On kuitenkin estettävä hintarakenteen jäykkyyden vahvistaminen, joka estää

tehokkaan hintakilpailun (asia T-88/92, Leclerc v. komissio, tuomio 12.12.1996, Kok. 1996, s. II-1961, 171 kohta).

132 Nämä ratkaisut, joihin oikeuskäytännössä on päädytty, ovat analogisesti sovellettavissa käsiteltävänä olevaan tapaukseen, jossa on kysymys jakelujärjestelmästä, joka on hybridi, mutta muistuttaa hyvin paljon valikoivaa jakelujärjestelmää (ks. jäljempänä 165–167 kohta).

133 Näin ollen koska ei ole olemassa todistusvoimaisia ja yksiselitteisiä seikkoja, jotka osoittaisivat, että vähittäismyyntihinnat ja alennukset olisi vahvistettu ja järjestetty jäykästi, on hyväksyttävä kantajan väitteet tältä osin ja todettava, että rikkomisen kolmatta osatekijää ei ole oikeudellisesti riittävällä tavalla näytetty toteen.

Neljäs rikkomisen osatekijä, joka koskee huoltopalkkion määräämistä muihin jäsenvaltioihin suuntautuvalle myynnille, jota Yhdistyneeseen kuningaskuntaan sijoittautuneet valtuutetut jakelijat harjoittavat JCB:n vahvistamien hinta-asteikkojen mukaisesti

Asianosaisten lausumat

134 JCB Service katsoo, että huoltopalkkiot, joita käytetään Yhdistyneessä kuningaskunnassa toimivien valtuutettujen jakelijoiden muihin jäsenvaltioihin suuntautuvassa myynnissä, perustuvat todellisten kustannusten kohtuulliseen ennakkoarvioon, eikä niillä ole vientiä ehkäisevää vaikutusta. Toisin kuin komissio on todennut tarkastelussaan, ne eivät ole yhdenmukaisia, niitä ei ole määritetty vahvistetun taulukon mukaan eikä JCB ole määrännyt niitä. Kantaja täsmentää, että sen osallistuminen palkkioneuvotteluihin, joista määrätään ilmoitetuissa sopimuksissa, hyödytti pieniä jakelijoita ja että komissio ei ollut esittänyt vastalauseita tältä osin. Toteutettu järjestely ei ollut millään tavoin EY 81 artiklan vastainen.

135 Komissio katsoo, että ennakolta ja kiinteämääräisinä vahvistettujen huoltopalkkioiden järjestelmä on jäykkä ja rajoittaa jakelijoiden itsenäisyyttä ja että se, että JCB osallistui näiden palkkioiden määrittämiseen alusta saakka ja jopa ennen mahdollisten erimielisyyksien toteamista, estää jakelijoiden väliset neuvottelut. Vastaaja lisää, että yhdessä muiden määräysten kanssa tämä järjestely merkitsee sitä, että vientiin tapahtuvasta myynnistä tulee taloudellisia seuraamuksia ja siihen nähden sillä on ehkäisevä vaikutus.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

136 Lauseke, jonka otsikko on "huoltopalkkiot: alueen ulkopuolinen myynti" otettiin muutettuihin sopimuksiin, jotka ilmoitettiin vuonna 1975, jotka on rekisteröity numeroilla IV 28696 ja IV 28697 ja jotka koskivat osaltaan Yhdistyneessä kuningaskunnassa toimivia jakelijoita ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa toimivia pääjälleenmyyjiä. Edellä mainitussa lausekkeessa todetaan, että jakelija tai pääjälleenmyjä sitoutuivat osoitetun alueen ulkopuolisessa myynnissä maksamaan alueellisesti toimivaltaiselle jakelijalle huoltopalkkion, jonka määrästä tuli sopia näiden kahden jakelijan välillä ja sopimuksen puuttuessa JCB määritti summan ottaen huomioon asiaan liittyvät seikat, suoritetusta palvelusta aiheutuneet kustannukset ja kohtuullisen voiton (sopimusten IV 28696 ja IV 28697 5. sopimuslauseke).

137 Tätä määräystä ei voida arvostella kilpailuoikeudellisesti eikä komissio aseta sen periaatetta kyseenalaiseksi. Komissio katsoo kuitenkin, että muutettua lauseketta ei ole sovellettu sen sanamuodon mukaisesti ja että JCB osallistui järjestelmällisesti palkkioneuvotteluihin asettaen ennalta määrätyn kiinteämääräisen summan, joka ylitti todelliset kustannukset ja näin ollen ehkäisi vientiä.

138 Sellaisen määräyksen käyttöön ottaminen, joka on omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan erityisesti siten, että joko suoraan tai välillisesti vahvistetaan osto- tai myyntihintoja taikka muita kauppaehtoja tai jolla rajoitetaan tai valvotaan tuotantoa tai markkinoita, muun muassa vientiin, on EY 81 artiklan mukaan kielletty. Siltä osin kuin komission kuvaamat menettelytavat näytetään toteen, rikkominen muodostuu kysymyksessä olevasta osatekijästä.

139 JCB Service väittää, että riidanalaisen päätöksen 123–127 perustelukappaleessa mainitut asiakirjat, joihin komissio perustaa näkemyksensä rikkomisesta, eivät ole vakuuttavia.

140 Ranskan osalta JCB SA:n 21.6.1988 lähettämässä faksissa todetaan, että alueen ulkopuolisessa myynnissä suuria kauppoja ei tueta ja niihin sovelletaan huollon takaamiseksi rangaistuksenluonteista 8 prosentin suuruista huoltopalkkiota. Kolmessa asiakirjassa, JCB Salesin 9.2.1995 Watling JCB:lle lähettämässä faksissa, JCB SA:n 29.5.1996 Gunn JCB:lle lähettämässä faksissa, jonka kantaja on liittänyt vastinekirjelmäänsä, ja JCB SA:n 5.6.1996 Herault'ssa toimivalle jakelijalle lähettämässä kirjeessä, mainitaan 10 000 Ranskan frangin suuruinen summa, joka vastaa huoltopalkkiota kaivurikuormaajasta. Espanjan osalta JCB Spainin 22.7.1994 JCB Salesille lähettämästä faksista ilmenee, että huoltopalkkio tuli neuvotella noin viideksi prosentiksi jälleenmyyjän ostohinnasta ja että sopimuksen puuttuessa JCB päättää asiasta. Saksan osalta JCB Salesin 15.5.1995 JCB Germanylle lähettämästä faksista ilmenee, että huoltopalkkio on tavallisesti neljä prosenttia paikallisen asiakkaan maksamasta hinnasta, että se on maksettava Yhdistyneen kuningaskunnan jakelijalle ja että sopimuksen puuttuessa JCB päättää asiasta. Irlannin osalta Yhdistyneessä kuningaskunnassa toimivan jakelijan TC Harrison JCB:n 29.2.1996 irlantilaiselle tytäryhtiölle ECI JCB:lle lähettämästä faksista ilmenee, että seitsemästä Etelä-Irlannissa myydystä koneesta maksettava huoltopalkkio on 850 Englannin puntaa (GBP), lukuun ottamatta yhtä tapausta, jossa se on 1 700 GBP.

141 Näistä asiakirjoista ilmenee, että sovelletut huoltopalkkiot vastasivat ennalta määrättyä kiinteämääräistä summaa tai ne oli määritetty ohjehinnan perusteella ja että JCB:n tuli puuttua asiaan, jos sen myyntiedustajat eivät päässeet sopimukseen. Kun ilmoitetuissa sopimuksissa määrättiin JCB:n puuttumisesta asiaan tapauksissa, joissa asianomaiset jakelijat eivät päässeet sopimukseen, sellaisen ohjehinnan vahvistaminen ennalta, jota voidaan käyttää, kun jakelijat eivät pääse sopimukseen, voidaan pitää asianomaisen lausekkeen järkevänä toteuttamisena.

142 On kuitenkin selvitettävä, vastaako ennakkolaskelmien pohjalta vahvistettu palkkio realistista arviota huoltokustannuksista lisättyinä kohtuullisella voitolla (ks. edellä 136 kohta) tai, jos se on vahvistettu kohtuuttomaksi, onko sillä voinut olla vientiä ehkäisevä tarkoitus ja vaikutus.

143 JCBamford Excavators esitti huoltopalkkioiden laskutavan erityisesti Ranskassa toiseen väitetiedoksiantoon antamansa vastauksen liitteessä 1. Kantaja erottaa neljä kustannusluokkaa, jotka ovat toimitusta edeltävä tarkastus (5 työtuntia), asennus (4 työtuntia), tarkistus 100 käyttötunnin jälkeen (3 työtuntia) ja kustannukset, jotka eivät kuulu takuun piiriin (matkat ja siirtymiset) ja laskee kunkin näistä kustannuksista konetyypin mukaan työkustannusten perusteella. Ranskassa kaivurikuormaajan osalta palkkioksi tuli 10 000 Ranskan frangia.

144 Komissio ei ole osoittanut, että tämä objektiivisiin kriteereihin perustuva laskentatapa ei vastaa todellisia kustannuksia tai että siinä ei voida ottaa huomioon takuun voimassaoloaikana katettavia riskejä. Mikään ei myöskään osoita, että sen tarkoituksena tai vaikutuksena olisi estää jakelijalle osoitetun alueen ulkopuolista myyntiä, erityisesti vientiin. Edellä 140 kohdassa mainitut asiakirjat todistavat, että tällaista myyntiä on ollut olemassa, eikä se ilmeisesti ole ollut mitenkään poikkeuksellista. Lisäksi se, että on olemassa täsmällisiä sääntöjä

palkkiosta, joka myyjän on maksettava alueellisesti toimivaltaiselle jakelijalle, voi sen vuoksi, että se estää asianomaisten kahden jakelijan väliset jäsentymättömät neuvottelut helpottaa alueen ulkopuolisen myynnin toteuttamista, toisin kuin komissio väittää.

145 On siis hyväksyttävä huoltopalkkioihin sovellettavia sääntöjä koskeva kantajan väite ja todettava, että neljättä rikkomisen osatekijää ei ole oikeudellisesti riittävällä tavalla näytetty toteen.

Viides rikkomisen osatekijä, joka koskee tuen peruuttamista Yhdistyneen kuningaskunnan jakelijoilta suurissa kaupoissa ulkopuolisessa myynnissä, mikä asettaa jakelijoille maksettavan korvauksen riippuvaiseksi myynnin maantieteellisestä määräpaikasta

Asianosaisten lausumat

146 JCB väittää, että komissio on tulkinnut virheellisesti suuriin kauppoihin liittyvää tukea (multiple deal trading support) koskevaa määräystä. Kyseessä on taloudellinen tuki, joka myönnetään myynnin maantieteellisestä määräpaikasta riippumatta valtuutetuille myyntiedustajille, jotka tekevät suuria kauppoja loppukäyttäjien kanssa, ja tuki voidaan peruuttaa vain, jos myyjä ei ole loppukäyttäjä. JCB Service katsoo, että tämän määräyksen tarkoituksena on edesauttaa sen myyntiedustajien kilpailuasemaa.

147 Komissio katsoo, että suurten kauppojen tukijärjestelmä ei ole arvosteltavissa itse järjestelmän periaatteen vuoksi, vaan sen tavan vuoksi, jolla JCB on sen toteuttanut sulkien pois sen, että tuki voitaisiin myöntää tilanteessa, jossa myynti tapahtuu jakelijalle osoitetun alueen ulkopuolella ja asettaen sen riippuvaiseksi

jakelijoiden välisestä sopimuksesta, jonka mukaan ne jakavat tämän tuen niiden jakelijoiden kanssa, joiden alueella koneita käytetään. Tästä seuraa markkinoiden jakamisen vahvistuminen.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

148 Asiakirja-aineistosta ilmenee, että JCB otti vuonna 1977 käyttöön määräyksen suuriin kauppoihin liittyvästä tuesta vastatakseen Yhdistyneessä kuningaskunnassa 1970-luvulta lähtien ankarammaksi käyneeseen kilpailuun mahdollistaakseen sen, että sen myyntiedustajat voivat myydä kilpailukykyisillä hinnoilla. Komissio ei näin ollen ole tutkinut ilmoitusmenettelyn yhteydessä tätä määräystä, joka ei sisälly ilmoitettuihin sopimuksiin. Tämän järjestelmän nojalla Yhdistyneessä kuningaskunnassa toimivat jakelijat ja jälleenmyyjät saavat JCB:ltä taloudellista tukea, joka annetaan siten, että JCB myöntää alennuksen vapaasti tehtaalla -hinnoista, kun ne myyvät suuria määriä samalle loppukäyttäjälle. JCBamford Excavatorsin hallinnollisen menettelyn kuluessa antamien tietojen ja erityisesti sen ensimmäisen väitetiedoksiantoon 6.7.1998 antaman vastauksen (ks. sen liite 12) valossa tuki on kaivurikuormaajien osalta 4–5 prosenttia vapaasti tehtaalla -hinnasta ja muiden tuotteiden osalta 3–4 prosenttia vapaasti tehtaalla -hinnasta. Lisäksi tämän saman vastauksen mukaan tuki poissuljetaan etukäteen tai sen takaisinperimistä vaaditaan jälkikäteen tarvittaessa, jos jakelijan toteuttama liiketoimi ei ole loppukäyttäjälle tarkoitettua jälleenmyyntiä.

149 Määräyksellä jakelijoille suuriin kauppoihin liittyen myönnettävästä tuesta, jolla pyritään edistämään vain myyntiä loppukäyttäjille, ei sinänsä ole kilpailuvastaista vaikutusta. Koska kuitenkin vaikuttaa ilmeiseltä, että määräys vaikuttaa markkinoita rajoittavasti ja jakavasti, se on tosiasiallisesti EY 81 artiklan 1 kohdan b ja c alakohdassa kielletty menettelytapa.

150 JCB Service väittää, että määräys ei liittynyt myynnin maantieteelliseen määräpaikkaan, vaan että siinä ainoastaan edellytettiin, että ostaja on loppukäyttäjä, joka haluaa hankkia useita koneita, eikä jälleenmyyjä. Komissio kiistää tämän väitteen ja katsoo, että määräyksen soveltamisella on ollut rajoittava vaikutus, joka on yhdistynyt muiden JCB:n jakelujärjestelmän markkinoita jakavien tekijöiden kanssa.

151 Päätöksen 102–105 perustelukappaleessa mainitut neljä asiakirjaa ovat asianosaisten välisen keskustelun kohteena. JCB Sales toteaa kirjeessään, jonka se lähetti 18.3.1992 Yhdistyneessä kuningaskunnassa toimiville jakelijoilleen asiayhteydessä, jossa kysymys oli Skotlannin markkinoilla tapahtuvista liiketoimista, että sen intressissä ei ole tukea liiketoimia, jotka voivat olla tarkoitettuja toisen jakelijan markkinoille, olipa kyse Yhdistyneestä kuningaskunnasta tai ulkomaista ja myynnistä valtuuttamattomille jälleenmyyjille tai koneiden vuokraussopimuksia varten. JCB Salesin 12.5.1992 Yhdistyneessä kuningaskunnassa toimivalle jakelijalle Gunn JCB:lle lähettämä faksi on osoituksena Gunn JCB:n saaman tuen palautusvaatimuksesta, koska koneet oli sitten toimitettu vientiä varten jälleenmyyjälle, jota ei ollut valtuutettu. JCB Sales tarkastelee 2.6.1992 Watling JCB:lle osoittamassaan kirjeessä kysymystä vuokraussopimuksista eli niistä tilanteista, joissa myynti oli tapahtunut yrityksille, jotka vuokraavat koneita, jotka olivat sitten vuokraus-käyttösopimusten kohteena. JCB Sales toteaa, että koneista voidaan maksaa tukea vain, jos niitä käytetään myyjänä olevan jakelijan alueella, paitsi jos on tehty kolmikantasopimus sen, sillä alueella toimivan jakelijan, jolla konetta käytetään ja JCB:n välillä. Lopuksi yksityisetsivätoimisto Kroll Associates UK Ltd:n 1.7.1994 päivätyssä selonteossa, jota JCBamford Excavators oli pyytänyt, todetaan, että Gunn JCB on saanut petollisesti suuriin kauppoihin liittyvää tukea.

152 Nämä seikat osoittavat, että tuki peruutettiin niiltä liiketoimilta, joissa myytiin useita sellaisia koneita, jotka sitten päätyivät käytettyjen tavaroiden myyntimarkkinoille, vuokraus-myyntimarkkinoille tai valtuuttamattomille jälleenmyyjille, ja yleisesti jakelijan alueen ulkopuolelle, myös vientiin. Myynti, jolta tuki peruutettiin, oli samalla sekä myyntiä, joka ei ollut tarkoitettu loppukäyttäjälle ja tietyissä tapauksissa alueen ulkopuolista myyntiä, mutta epäämisen pääasiallinen syy JCB Servicen näkökulmasta näyttäisi olevan näistä ensimmäinen. Tukijärjestelmä saattoi koskea myyntiä ulkomailla sijaitseville ostajille tai jakelijalle

osoitetun alueen ulkopuolisille ostajille; jälkimmäisessä tapauksessa tuen saaminen edellytti ainoastaan myynnin suorittavan jälleenmyyjän ja alueellisesti toimivaltaisen jälleenmyyjän välistä sopimusta. JCB Service väittää, että kysymyksessä olevan sopimuksen tarkoituksena oli sopia huoltopalkkion määrästä, mikä vaikuttaa uskottavalta käsiteltävänä olevan asian olosuhteissa.

153 Asiakirja-aineistosta ilmenee, että suuriin kauppoihin liittyvä tuki, jonka ainoa kohde oli loppukäyttäjille tarkoitettu myynti, on tutkituissa tapauksissa evätty tai peruutettu sen vuoksi, että ostaja ei ollut loppukäyttäjä. Se seikka, että hankinnan tekijä ei ollut loppukäyttäjä, oikeutti yksinään tuen epäämisen tai peruuttamisen riippumatta hankinnan tekijän maantieteellisestä sijainnista. Ei ole siis osoitettu, että suuriin kauppoihin liittyvällä tuella olisi ollut markkinoiden jakamista vahvistava vaikutus, josta sitä arvostellaan.

154 Näin ollen kantajan tältä osin esittämä argumentaatio on hyväksyttävä ja todettava, että rikkomisen viidettä osatekijää ei ole oikeudellisesti riittävällä tavalla näytetty toteen.

155 Kaikesta edellä esitetystä seuraa, että rikkomisen ensimmäistä ja toista osatekijää, jotka koskevat passiivisen myyntitoiminnan ja toimituslähteiden rajoittamista, on pidettävä toteen näytettyinä, mutta että kolmannen, neljännen ja viidennen osatekijän osalta, jotka koskevat jälleenmyyntihintojen vahvistamista, huoltopalkkioiden määräämistä ja suuriin kauppoihin liittyvän tuen peruuttamista, komissio ei ole oikeudellisesti riittävällä tavalla osoittanut sitä, että väitetty rikkominen oli todella tapahtunut. Riidanalaisen päätöksen 1 artiklan c, d ja e alakohta sekä 3 artiklan d ja e alakohta on näin ollen kumottava.

Poikkeuslupahakemuksen hylkäämistä koskeva peruste

Asianosaisten lausumat

156 JCB Service väittää, että sen EY 81 artiklan 3 kohdan nojalla esittämä poikkeuslupahakemus oli perusteltu, koska alueellisen yksinoikeuden ja jälleenmyyjien jakelujärjestelmän valikoivuuden yhdistelmä ei ole yhteisön oikeuden vastainen. Erityisesti se ei aiheuttanut kuluttajille vahinkoa, vaan sisälsi tiettyjä etuja, joita tässä määräyksessä tarkoitetaan, kuten tuotteiden jakelun parantaminen. Sen jakelusopimukset täyttivät näin ollen yksittäispoikkeuksen edellytykset. Kantaja väittää, että komissio ei ole esittänyt mitään pätevää perustetta sen poikkeuslupahakemuksen hylkäämiselle.

157 JCB Service lisää, että komissio myönsi yksittäispoikkeuksia tapauksissa, joissa jakelujärjestelmässä yhdistyivät yksinoikeus ja valikoivuus (ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamismenettelyssä 13.12.1974 tehty komission päätös 75/73/ETY (IV/14.650 — Bayerische Motoren Werke AG) (EYVL L 29, s. 1), ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamismenettelyssä 27.11.1985 tehty komission päätös 85/559/ETY (IV/30.846 — Ivoclar) (EYVL L 369, s. 1), komission asetuksen N:o 17 19 artiklan 1 kohdan mukaisesti antama tiedonanto — Asia nro IV/34.084 — Sony España SA (EYVL 1993, C 275, s. 3)) ja että perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdan soveltamisesta moottoriajoneuvojen jälleenmyyntiä ja huoltopalvelua koskevien sopimusten ryhmiin 28 päivänä kesäkuuta 1995 annettua komission asetusta (EY) N:o 1475/95 (EYVL L 145, s. 25), jossa otettiin käyttöön ryhmäpoikkeus autojen jakelussa, sovelletaan sen koneisiin ja että joka tapauksessa siihen liittyvää argumentaatiota sovelletaan analogisesti.

158 Komissio toteaa, että kantajan jakelujärjestelmä kokonaisuutena tarkasteltuna on yhdistelmä erilaisia rajoituksia, jotka käsittävät yksinoikeuteen ja valikoivuuteen

liittyviä seikkoja ja että se ei ole milloinkaan myöntänyt yksittäispoikkeusta samankaltaisessa tapauksessa, kun pidetään mielessä, että poikkeuksia ei voida tehdä silloin, kun ilmoitus on epätäydellinen. Kantaja ei ole myöskään osoittanut, että kysymyksessä olevat rajoitukset olisivat välttämättömiä jakelussa olevien tuotteiden turvallisuuden takaamiseksi.

159 Komissio toteaa, että JCB ei myöskään voi vedota asetuksen N:o 1475/95 mukaiseen ryhmäpoikkeukseen, sillä kyseinen asetus koskee moottoriajoneuvoja, joihin ei voida rinnastaa kantajan tuottamia työkoneita, eikä myöskään asetukseen N:o 1983/83, jonka mukaisia edellytyksiä kantaja ei täytä.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

160 Riidanalaisesta päätöksestä ilmenee, että komissio hylkäsi vuonna 1973 esitetyn poikkeuslupahakemuksen sillä perusteella, että tämän pyynnön tutkiminen edellytti JCB:n koko jakelujärjestelmän ymmärtämistä, mikä olisi ollut mahdotonta, kun otetaan huomioon ilmoitusten epätäydellisyys ja se, että JCB:n sopimukset ja menettelytavat sisälsivät kilpailun rajoituksia ja ne eivät täyttäneet EY 81 artiklan 3 kohdassa määrättyjä kumulatiivisia poikkeuksen edellytyksiä. On täsmennettävä, että tämä pyyntö koski ainoastaan Irlantia, Ruotsia ja Kanaalisaaria koskevaa ainoata jakelu-vienti-vakiosopimusta, joka on rekisteröity komissiossa numerolla IV 28695 ja joka oli lähtöisin JCB Salesilta eikä JC Bamford Excavatorsilta, kuten riidanalaisen päätöksen 2 artiklassa virheellisesti todetaan.

161 Asianosaiset keskustelivat oikeudenkäynnin aikana siitä yleisestä kysymyksestä, voiko JCB:n jakelujärjestelmä olla EY 81 artiklan 3 kohdan mukaisen päätöksen kohde. Kysymystä käsitellään riidanalaisen päätöksen 201–222 perustelukappaleessa. Yksittäistapauksessa komission on, kun sille on tehty kantelu, tutkittava,

voivatko kysymyksessä olevat sopimukset tai käytännöt olla EY 81 artiklan 3 kohdan mukaisen päätöksen kohteena vai kuuluvatko ne olemassa olevaan ryhmäpoikkeusjärjestelmään. Käsiteltävänä olevassa tapauksessa poikkeus olisi voitu myöntää vain asianmukaisesti ilmoitetulle sopimukselle, jonka osalta sitä on haettu. Kannekirjelmässä esitetyillä vaatimuksilla pyritään lisäksi saamaan kumotuksi pelkästään riidanalaisen päätöksen 2 artikla, jolla hylättiin vuonna 1973 esitetty vaatimus. Poikkeuslupahakemuksen perusteltavuutta on näin ollen arvioitava vain yllä 160 kohdassa mainitun sopimuksen valossa eikä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ole tutkittava, olisiko tällainen poikkeus voitu myöntää kaikille JCB:n komissiolle toimittamille sopimuksille.

162 Poikkeusta hakevan yrityksen on esitettävä selvitys, jolla näytetään toteen ne poikkeuksen taloudelliset perusteet ja todistettava, että se täyttää kaikki EY 81 artiklan 3 kohdan neljä edellytystä, jotka ovat kumulatiivisia (em. yhdistetyt asiat VBVB ja VBBB v. komissio, tuomio 17.1.1984, 52 ja 61 kohta ja asia T-66/89, Publishers Association v. komissio, tuomio 9.7.1992, Kok. 1992, s. II-1995, 69 kohta). Tämän yrityksen on myös näytettävä toteen, että kilpailun rajoitukset täyttävät EY 81 artiklan 3 kohdassa asetetut tavoitteet ja ettei tavoitteita voida saavuttaa ilman rajoitusten käyttöönottamista (asia T-86/95, Compagnie générale maritime ym. vastaan komissio, tuomio 28.2.2002, Kok. 2002, s. II-1011, 381 kohta).

163 Ensiksi sen kysymyksen osalta, voiko kysymyksessä oleva sopimus kuulua perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdan soveltamisesta moottoriajoneuvojen jälleenmyyntiä ja huoltopalveluja koskevien sopimusten ryhmiin 12 päivänä joulukuuta 1984 annetun komission asetuksen (ETY) N:o 123/85 (EYVL 1985, L 15, s. 16), joka on korvattu asetuksella N:o 1475/95, ryhmäpoikkeusjärjestelmän alaan, JCB katsoo, että sen koneet voivat palvella ja ne on tarkoitettu palvelemaan sekä maantieajoneuvoina että maastoajoneuvoina.

164 Edellä mainittu asetus koskee kuitenkin sen 1 artiklan sanamuodon, sellaisena kuin se on vuonna 1984 muutettuna, mukaan "tiettyjä moottoriajoneuvoja, jotka on tarkoitettu julkisilla teillä käytettäviksi ja jotka on varustettu kolmella tai useammalla pyörällä", ja vuoden 1995 asetuksella lisätään, että näiden ajoneuvojen on oltava uusia. Ryhmäpoikkeusasetuksia on lisäksi tulkittava suppeasti (ks. asia C-234/89, Delimitis, tuomio 28.2.1991, Kok. 1991, s. I-935, Kok. Ep. XI, s. I-77, 36, 37 ja 46 kohta). On ilmeistä, että JCB:n tuottamat työkoneet on suunniteltu maansiirto- ja rakennustöihin ja että jos niitä voidaankin käyttää yleisillä teillä, niitä ei ole tarkoitettu tällaiseen käyttöön kysymyksessä olevassa poikkeusasetuksessa tarkoitetuin tavoin. JCB:n tuottamat tuotteet eivät näin ollen kuulu edellä mainitun asetuksen soveltamisalaan eikä asetusta voida soveltaa analogisesti muihin kuin siinä tarkoitettuihin ajoneuvoluokkiin. Kantaja ei voi siis perustellusti väittää, että sen sopimukseen voitaisiin soveltaa poikkeusta tällä perusteella.

165 Sen kysymyksen osalta, voidaanko kysymyksessä olevaan sopimukseen soveltaa yksittäispoikkeusta EY 81 artiklan 3 kohdan nojalla, on muistettava että tällaisesta mahdollisuudesta on säädetty tilanteissa, joissa kysymyksessä olevat sopimukset tai menettelytavat tehostavat tuotantoa tai tuotteiden jakelua taikka edistävät teknistä tai taloudellista kehitystä jättäen kuluttajille kohtuullisen osuuden näin saatavasta hyödystä ja asettamatta asianomaisille yrityksille rajoituksia, jotka eivät ole välttämättömiä mainittujen tavoitteiden toteuttamiseksi ja antamatta näille yrityksille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita. Komissio katsoi riidanalaisessa päätöksessä, että JCB:n jakelujärjestelmälle omainen valikoivuuden ja yksinomaisuuden yhdistelmä aiheutti väistämättä rajoitusten kumuloitumista ilman, että näiden rajoitusten vastapainona olisivat olleet esimerkiksi kuluttajille aiheutuneet hyödyt.

166 Yhtäältä JCB pelkästään väittää yleisesti, että jakelusopimukset täyttävät poikkeuksen myöntämisen edellytykset ilman, että se ilmoittaisi, mitä etuja juuri kysymyksessä olevalla sopimuksella on, jotta se voi olla tällaisen päätöksen kohteena. Kantaja tyytyy toteamaan, että tämä sopimus ei ole epäedullinen kuluttajille ja että komissio ei osoita, että siitä ei aiheutuisi etuja, mutta se ei

missään vaiheessa ilmoita käyttöön otettujen rajoitusten etuja ja perusteluja. Kun otetaan huomioon tämän tuomion 165 kohdassa mainitut perustelut, joilla komissio hylkäsi poikkeuslupahakemuksen, JCB Service ei voi pätevästi väittää, että komissio ei ole ilmoittanut päätöksensä perusteluja tältä osin.

167 Toisaalta vaikka JCB vetoaa edellä 157 kohdassa mainittuihin päätöksiin, joilla komissio myönsi yksittäispoikkeuksia sellaisen jakelujärjestelmän osalta, jolla oli yhteisiä piirteitä kysymyksessä olevan järjestelmän kanssa, vastaaja osoittaa, että tilanteet eivät ole verrattavissa toisiinsa. Komissio toteaa — ilman, että tätä olisi pätevästi kiistetty — että BMW:n tapauksessa alueen ulkopuolinen aktiivinen myynti ei ollut kiellettyä eivätkä sitä suuremmalla syyllä passiivinen myyntitoiminta ja hankinnat verkoston piirissä, että Ivoclarin jakelujärjestelmän osalta asianomaista pyydettiin sittemmin valitsemaan yksinoikeuteen perustuvan ja valikoivan mallin välillä ja että Sony Españalla oli yksi ainoa yhteinen rajoittava tekijä JCB:n järjestelmän kanssa. Lisäksi vaikka näissä kolmessa asiassa oli tiettyjä JCB:n järjestelmässä mainittuja rajoittavia tekijöitä, ne eivät olleet kumulatiivisia. Näissä asioissa annettuja ratkaisuja ei näin ollen voida soveltaa JCB:n jakelujärjestelmään.

168 JCB Service ei näin ollen ole osoittanut, että sen sopimus voisi kuulua asetuksessa N:o 123/85, joka on korvattu asetuksella N:o 1475/95, säädetyn ryhmäpoikkeuksen alaan. Se ei ole myöskään osoittanut, että se voisi olla yksittäispoikkeuspäätöksen kohteena EY 81 artiklan 3 kohdan nojalla.

169 Edellä esitetystä seuraa, että JCB Servicen vaatimus siitä, että kumottaisiin riidanalaisen päätöksen 2 artikla, jolla sen poikkeuslupahakemus hylättiin, ei ole perusteltu.

Sakon määrää koskevat perusteet

Asianosaisten lausumat

170 JCB Service riitauttaa sille määrätyn sakon perusteen ja määrän. Se katsoo, että tosiseikat on suurelta osin tai jopa kokonaan luokiteltu EY 81 artiklan rikkomiseksi, minkä lisäksi ne liittyvät ilmoitettuihin sopimuksiin, joten niistä ei voisi määrätä sakkoa asetuksen N:o 17 15 artiklan 5 kohdan a alakohdan nojalla. Kantaja täsmentää, että vuodesta 1973 lukien ilmoitetuista sopimuksista on ilmoitettu vaaditulla tavalla ja että ilmoitusmenettelyjä koskevat peräkkäiset asetukset N:o 27 ja N:o 3385/94 eivät edellytä, että esitettäisiin aiemmin ilmoitettujen sopimusten muutetut versiot uuden A/B-lomakkeen mukaisesti. Kantaja lisää, että sopimukset, joita ei ole ilmoitettu, olivat verrattavissa aikaisempiin, joten voitiin olettaa, että ne hyväksyttäisiin hiljaisesti. JCB Service katsoo, että toisin kuin riidanalaisessa päätöksessä on todettu, komissio on määrännyt sille sakon Yhdistyneessä kuningaskunnassa toimivien myyntiedustajien kanssa tehdyn sopimuksen 4. sopimuslausekkeen vuoksi; tässä lausekkeessa kielletään päämyyntiedustajia myymästä JCB:n tuotteita tukkuna jälleenmyyntiä varten muille kuin apumyyntiedustajille. Tätä näkökohtaa tukee kantajan mukaan sakon suuri määrä.

171 JCB Service väittää, että sakko on suhteeton erityisesti verrattaessa sitä saman menettelyn mukaisesti Volkswagenin ja Opelin kaltaisille yrityksille määrättyihin sakkoihin (EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan mukaisesta menettelystä (asia IV/35.733 — VW) 28 päivänä tammikuuta 1998 tehty komission päätös 98/273/EY (EYVL L 124, s. 60) ja EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan mukaisesta menettelystä (asia COMP/36.653 — Opel) 20 päivänä syyskuuta 2000 tehty komission päätös 2001/146/EY (EYVL L 59, s. 1)). Sen mukaan komissio on liioitellut rikkomisen vakavuutta ja se ei ole ottanut huomioon arvostelemiensa menettelytapojen tosiasiallista vaikutusta siihen nähden, mikä on JCB:n asema relevanteilla kansallisilla markkinoilla, ja se on jättänyt tutkimatta, missä määrin rajoitukset tosiasiallisesti on toteutettu. Komissio on vääristänyt tosiseikkoja pidentääkseen rikkomisen kestoa ottamatta huomioon sitä, että

niiden voimakkuus on vaihdellut ajan mittaan, kun riidanalaisessa päätöksessä yksilöidyt viisi rikkomista ovat olleet samanaikaisia enintään viiden vuoden ajan. Sen mukaan komissio ei ole ottanut huomioon lieventäviä asianhaaroja kuten Irish Competition Authorityn myöntämää yksittäispoikkeusta, joka koski sen yksinoikeusjakelusopimusta Irlannissa tai cour d'appel de Paris'n sille myönteistä päätöstä, joka annettiin sen ranskalaisen tytäryhtiön JCB SA:n ja kantajana olleen Central Partsin välisessä riita-asiassa.

172 Komissio toteaa, että yhdenkään ilmoitetuissa sopimuksissa olevan lausekkeen perusteella ei ole määrätty sakkoa. Se toteaa, että se otti huomioon rikkomisen vaihtelevan voimakkuuden ja että määrätty 55 prosentin korotus olisi suuntaviivojen mukaan voinut olla 100 prosenttia, kun otetaan huomioon rikkomisen kesto, joka oli 11 vuotta sekä se, että JCB:n sopimuskumppaneihinsa kohdistamia kostotoimenpiteitä on pidettävä raskauttavina asianhaaroina.

173 Komissio ilmoittaa, että sakon määrästä päättäessään se tarkasteli rikkomista kokonaisuudessaan ja että ei ole varmaa, että rikkomisen jakaminen sen eri osiin olisi johtanut alhaisempaan summaan. Se muistuttaa lopuksi, että sillä on harkintavaltaa ja että se ei ole velvollinen soveltamaan tarkkaa matemaattista kaavaa (asia C-286/98 P, Stora Kopparbergs Bergslags v. komissio, tuomio 16.11.2000, Kok. 2000, s. I-9925, 119 kohta).

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

174 Asianosaisten erimielisyys koskee sitä, onko komissio määrännyt JCB Servicelle sakon muun muassa ilmoitetuissa sopimuksissa olevien lausekkeiden perusteella ja onko se vahvistanut sakon suhteettomaksi erityisesti verrattaessa sitä samanlaisiin tapauksiin, ottamatta huomioon kantajan asemaa kansallisilla markkinoilla ja sitä, onko rikkominen tosiasiallisesti tapahtunut, tai lieventäviä asianhaaroja.

175 Asetuksen N:o 17 5 artiklan 5 kohdan a alakohdan mukaan sakkoa ei määrätä toimista, jotka suoritetaan komissiolle tehdyn ilmoituksen jälkeen, jos toimet kuuluvat ilmoituksessa kuvatun toiminnan piiriin.

176 Komissio ei voi edellä mainittua asetuksen N:o 17 säännöstä rikkomatta määrätä JCB Servicelle sakkoa vuonna 1973 ja 1975 ilmoitettujen sopimusten perusteella. Sen päätöksen laillisuus on tältä osin tutkittava yksinomaan suhteessa niihin rikkomisen osatekijöihin, joita ilmoitus koskee ja jotka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo toteen näytetyiksi. Kysymys on riidanalaisen päätöksen 1 artiklan a alakohdassa tarkoitetuista passiivisen myynnin rajoituksista. Nämä rajoitukset liittyvät Yhdistyneen kuningaskunnan osalta ilmoitettuihin sopimuksiin. Näitä rajoituksia koskevat jakelijoiden kanssa tehdyn sopimuksen erityisesti tukkumyyntiä vähittäisjälleenmyynnin tarkoituksessa koskeva 4. sopimuslauseke ja edellä 86 kohdassa tarkasteltujen pääasiallisten jälleenmyyjien kanssa tehtyihin sopimuksiin kuuluva sama sopimuslauseke. Ilmoitus ei koske toista rikkomisen osatekijää, joka on katsottu toteen näytetyksi eli riidanalaisen päätöksen 1 artiklan b kohdassa tarkoitettuja toimituslähteitä koskevia rajoituksia.

177 Kuten edellä 88 kohdassa on todettu, 4. sopimuslauseketta sovellettiin toisin kuin sen sanamuoto edellytti siten, että sen soveltamisalan ymmärrettiin käsittävän jakelijoita koskevan yleisen kiellon harjoittaa alueensa ulkopuolella myyntitoimintaa, muun muassa vientikauppaa. Koska nämä sakon määräämiseen johtaneet menettelytavat eivät kuulu ilmoitettujen sopimusten määräysten alaan, kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut kyseistä rikkomisen osatekijää tarkastellessaan, kanneperuste, jonka mukaan edellä mainittuja asetuksen N:o 17 säännöksiä on rikottu, on hylättävä.

178 Asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan nojalla komissio voi päätöksellään määrätä yrityksille, jotka tahallaan tai tuottamuksesta rikkovat EY 81 artiklan 1 kohtaa, sakon, joka on vähintään 1 000 ja enintään 1 000 000 euroa taikka tätä suurempi mutta enintään 10 prosenttia kunkin rikkomukseen osallisen yrityksen

edellisen tilikauden liikevaihdosta. Sakon suuruutta määrättäessä on otettava huomioon rikkomuksen vakavuuden lisäksi sen kesto.

179 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan sakon määrä on porrastettava rikkomiseen liittyvien seikkojen ja rikkomisen vakavuuden perusteella, ja sakon määrää vahvistettaessa rikkomisen vakavuutta on arvioitava erityisesti ottaen huomioon aiheutettujen kilpailunrajoitusten luonne (asia 41/69, ACF Chemiefarma v. komissio, tuomio 15.7.1970, Kok. 1970, s. 661, Kok. Ep. I, s. 455, 176 kohta; em. asia Parker Pen v. komissio, tuomion 92 kohta ja em. yhdistetyt asiat SCK ja FNK vastaan komissio, tuomion 246 kohta). Vaikka sakon määrän vahvistaminen on komission kilpailupolitiikan väline, jolla se pyrkii ohjaamaan yritysten toimintaa niin, että ne noudattaisivat kilpailusääntöjä (asia T-150/89, Martinelli v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. II-1165, 59 kohta ja asia T-49/95, Van Megen Sports vastaan komissio, tuomio 11.12.1996, Kok. 1996, s. II-1799, 53 kohta), ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen on kuitenkin valvottava, onko määrätyn sakon määrä oikeassa suhteessa kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuteen ja kestoon (asia T-229/94, Deutsche Bahn v. komissio, tuomio 21.10.1997, Kok. 1997, s. II-1689, 127 kohta). Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen on muun muassa punnittava keskenään kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta ja niitä seikkoja, joihin kantaja vetoaa (asia C-333/94 P, Tetra Pak v. komissio, tuomio 14.11.1996, Kok. 1996, s. I-5951, 48 kohta).

180 Edellä 178 kohdassa mainittujen asetuksen N:o 17 säännösten mukaisesti sekä asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan ja EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennassa annettuja suuntaviivoja (EYVL 1998, C 9, s. 3) noudattaen komissio on vahvistanut JCB Servicelle määrätyn sakon rikkomisen vakavuuden ja keston huomioon ottaen 38 750 000 euroksi. Vakavuuden perusteella määrättiin 25 000 000 euroa ja siihen lisättiin 13 750 000 euroa ottaen huomioon rikkomisen arvioitu yhdentoista vuoden kesto. Komissio on soveltanut osaan määrätystä sakosta rikkomisen vakavuuden vuoksi 55 prosentin korotusta, joka vastaa 5:tä prosenttia vuotta kohden. Komissio lisäsi 864 000 euroa raskauttavien asianhaarojen vuoksi ja päätyi sakon kokonaissummaan 39 614 000 euroa.

181 Kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi edellä 155 kohdassa, rikkomista ei voida pitää toteen näytettynä kolmen osatekijän osalta eli siltä osin kuin kysymys on Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja Ranskassa oleviin jakelijoihin sovellettavien alennusten tai jälleenmyyntihintojen vahvistamisesta, Yhdistyneen kuningaskunnan ulkopuolelle sijoittautuneiden jakelijoiden suorittamaan myyntiin liittyvien huoltopalkkioiden määräämisestä ja suuriin kauppoihin liittyvän tuen peruuttamisesta myynnin maantieteellisen määränpään mukaan, kuten edellä 133, 145 ja 154 kohdassa on todettu.

182 Toteen näytetyt rikkomisen osatekijät koskevat passiivisen myyntitoiminnan osalta määrättyjä rajoituksia, jotka koskevat yhtäältä Yhdistyneeseen kuningaskuntaan sijoittautuneiden jakelijoiden toimesta yksinoikeusalueiden ulkopuolelle sijoittautuneille valtuutetuille myyntiedustajille ja loppujälleenmyyjille suuntaamaa myyntitoimintaa ja toisaalta Irlantiin, Ranskaan ja Italiaan sijoittautuneiden jakelijoiden toimesta yksinoikeusalueiden ulkopuolelle ja erityisesti muihin jäsenvaltioihin sijoittautuneille valtuuttamattomille jälleenmyyjille, loppukäyttäjille tai jakelijoille suuntaamaa myyntitoimintaa. Lisäksi on näytetty toteen toimituslähteitä koskevat rajoitukset siltä osin kuin kysymys on Ranskaan ja Italiaan sijoittautuneiden jälleenmyyjien suorittamasta sopimustuotteiden ostosta. Nämä kaksi kilpailunvastaisen menettelytavan muotoa ovat olennaisia osatekijöitä JCB:n rikkomismenettelyssä. Niitä voidaan pitää hyvin vakavina niiden sisämarkkinoiden moitteettomalle toiminnalle aiheuttamien haittojen vuoksi erityisesti siksi, että niillä jaetaan kansalliset markkinat, mikä on niiden tavoitteena ja vaikutuksena. Itsessään niiden perusteella on näin ollen oikeutettua määrätä korkea sakko.

183 Siltä osin kuin kysymys on rikkomisen vakavuudesta suhteessa JCB:n asemaan kansallisilla markkinoilla, joilla sopimukset ja menettelytavat on pantu täytäntöön, riidanalaisen päätöksen 26 ja 27 perustelukappaleesta ilmenevistä tiedoista, joita kantaja ei ole kiistänyt, ilmenee, että JCB oli vuonna 1995 maailman viidenneksi suurin konevalmistaja ja sen osuus koneiden kokonaismyynnistä oli 7,9 prosenttia (23,1 prosenttia kaivurikuormaajien alalla) ja että vuosina 1995–1996 sen osuus kaikkien maanrakennus- ja maansiirtokoneiden myyntimäärästä EY:ssä oli noin 13–14 prosenttia. JCB:n arvion mukaan sen markkinaosuus arvon mukaan laskettuna oli 8,9 prosenttia EY:ssä ja 23,7 prosenttia Yhdistyneessä kuningaskunnassa. Vaikka kantaja väittää, että sillä on suhteellisen vähäinen osa rakennus- ja maansiirtokoneiden tarjonnasta koko Euroopan unionissa ja toteaa

Ranskan ja Italian osalta, että uusimmat luvut ovat huomattavasti alhaisempia, se ei esitä mitään todisteita näiden väitteidensä tueksi. Edellä mainituista markkinaosuuksista ilmenee, että JCB on suhteellisen merkittävä yritys Euroopan yhteisössä ja kyseisellä sektorilla. Komissio ei siis näytä sakon määrästä päättäessään tehneen virhettä arvioidessaan rikkomisen vaikutusta relevanteilla kansallisilla markkinoilla.

184 Rikkomisen keston osalta komissio on viitannut tosiseikkoihin, jotka liittyvät kahteen toteen näytettyyn rikkomisen osatekijään ensimmäisen rikkomisen osatekijän osalta ajanjaksolta, joka alkoi vuoden 1989 alussa ja päättyi vuoden 1996 lopussa ja toisen osatekijän osalta ajanjaksolta, joka alkoi vuoden 1992 alussa ja päättyi vuoden 1996 lopussa. Todisteet, jotka on tutkittu aikaisemmin, sisältyvät koko tarkasteltua ajanjaksoa koskevaan asiakirja-aineistoon. Rikkominen ei siis ajoitu 11 vaan 10 vuoden ajalle.

185 Nämä kaksi rikkomisen osatekijää olivat samanaikaisesti olemassa puolet tästä ajanjaksosta. JCB Service on korostanut, että kaikki rikkomisen osatekijät — jotka ovat vähentyneet kahteen — olivat samanaikaisesti olemassa vain viiden vuoden ajan. Viennille asetetuilla rajoituksilla, jotka muodostavat rikkomisen ensimmäisen osatekijän ja ovat JCB:n jakelujärjestelmän ytimessä, on kuitenkin ratkaiseva merkitys ja niistä aiheutuvat loogisesti toimituslähteitä koskevat rajoitukset, jotka muodostavat rikkomisen toisen osatekijän. Käsiteltävänä olevan asian olosuhteissa, kun otetaan huomioon se hallitseva luonne, joka on JCB:n jakelujärjestelmän keskeiseen osaan liittyvällä rikkomisen ensimmäisellä osatekijällä, ei voida katsoa, että rikkomisen kesto olisi pitänyt alentaa alle 10 vuodeksi.

186 Komissio, jota ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin pyysi tältä osin täsmentämään JCB:hen sovellettua laskutapaa, on todennut vertailusta, jota pyrittiin tekemään samanlaisessa menettelyssä Volkswagenin ja Opelin kaltaisille yrityksille määrättyihin sakkoihin (päätökset 98/273/EY ja 2001/146/EY) nähden, että

se seurasi suuntaviivoissaan asetettuja periaatteita ja otti huomioon edellä mainitut kaksi päätöstä. Vastaaja huomauttaa muun muassa, että rikkominen, josta tässä on määrätty seuraamus, on tehty neljässä jäsenvaltiossa, kun taas toisissa asioissa kysymyksessä oli vain yksi maa, ja että JCB:hen sovellettu viiden prosentin vuotuinen korotus on alhaisempi tai yhtä suuri kuin edellisissä asioissa käytetty. JCB on osaltaan korostanut, että Volkswagenille alun perin määrätty sakko (joka alennettiin 90 miljoonaan euroon edellä mainitussa asiassa Volkswagen vastaan komissio annetussa tuomiossa, 348 kohta) oli 102 miljoonaa euroa, joka vastasi 0,5:tä prosenttia yrityksen liikevaihdosta ja Opelille määrätty sakko oli 43 miljoonaa euroa, joka vastasi 0,16:ta prosenttia sen liikevaihdosta, kun taas sille määrätty sakko vastaa 4:ää prosenttia sen liikevaihdosta.

187 Yhdenvertaisen kohtelun periaate, jonka vastaista on, että toisiinsa rinnastettavissa olevia tapauksia kohdellaan eri tavalla tai että erilaisia tapauksia kohdellaan samalla tavalla, ellei tällainen kohtelu ole objektiivisesti perusteltua, velvoittaa komissiota sen määrätessä yritykselle kilpailusääntöjen rikkomisesta sakon, samoin kuin se velvoittaa kaikkia toimielimiä niiden kaikessa toiminnassa (asia 106/83, Sermide, tuomio 13.12.1984, Kok. 1984, s. 4209, 28 kohta ja asia T-31/99, ABB Asea Brown Boveri v. komissio, tuomio 20.3.2002, Kok. 2002, s. II-1881, 240 kohta). Riippumatta vertailuista, joita komissio on saattanut pitää hyödyllisinä JCB:lle määrättävän sakon määrästä päättäessään, tällaiset seikat voivat olla vain viitteellisiä, kun asioiden olosuhteet kuten markkinat, tuotteet, maat, yritykset ja asianomaiset ajanjaksot eivät ole identtisiä. JCB Servicen tekemien liikevaihtojen vertailun osalta on huomattava, että erot ovat huomattavasti vähäisemmät kun niitä tarkastellaan absoluuttisina arvoina ja kun muistetaan, että ne kuuluvat komission harkintavallan alaan (ks. vastaavasti em. asia Martinelli vastaan komissio, tuomion 59 kohta). Lisäksi asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa vahvistetaan sakon määrän yläraja, mutta se ei merkitse, että komissio olisi määrittäessään sakkoja kunkin rikkomisen vakavuuden ja keston perusteella velvollinen laskemaan sakon määrän kyseisten yritysten liikevaihtoa koskevien summien pohjalta (asia T-23/99, LR AF 1998 v. komissio, tuomio 20.3.2002, Kok. 2002, s. II-1705, 278 kohta).

188 Komissio arvioi rikkomisten vakavuuden useiden seikkojen perusteella, jotka eivät muodosta huomioon otettavien perusteiden sitovaa tai tyhjentävää luetteloa (em. asia Ferriere Nord v. komissio, tuomio 17.7.1997, 33 kohta ja em. asia LR AF 1998 v. komissio, tuomio 17.7.1997, 236 ja 279 kohta). Komission aiemmin noudattama päätösmenettely ei itsessään ole sakkojen määrittämistä koskeva oikeudellinen kehys kilpailuoikeuden alalla, koska tällainen kehys on määritetty ainoastaan asetuksessa N:o 17 (em. asia LR AF v. komissio, tuomion 234 kohta). Komissio ei myöskään ole velvollinen soveltamaan tarkkaa matemaattista kaavaa, oli sitten kyse määrättävän sakon kokonaissummasta tai sen jakamisesta eri osatekijöihin (asia T-354/94, Stora Kopparsbergs Bergslags v. komissio, tuomio 14.5.1998, Kok. 1998, s. II-2111, 119 kohta).

189 Edellä esitetystä seuraa, että se, että Volkswagenille, Opelille ja JCB Servicelle määrättyjen sakkojen määrä vastaa eri prosentuaalista osuutta kunkin liikevaihdosta, ei käsiteltävänä olevassa tapauksessa ole osoitus kantajan syrjivästä kohtelusta.

190 Komissio on riidanalaisen päätöksen 257 perustelukappaleessa kieltäytynyt ottamasta huomioon lieventäviä asianhaaroja. Kantaja mainitsee tämän useaan otteeseen. Se ei voi kuitenkaan pätevästi väittää, että se, ettei komissio ole muodollisesti ottanut kantaa sen sopimuksiin merkitsisi "implisiittistä hyväksymistä", koska tällainen lähestymistapa ei kuulu yhteisön kilpailuoikeuteen. Kantaja ei voi myöskään vedota Irish Competition Authorityn myönteiseen päätökseen, kuten edellä 93 on todettu, eikä cour d'appel de Paris'n antamaan tuomioon; nämä ratkaisut eivät koske niitä tosiseikkoja, joista kantajaa arvostellaan. Koska kantajan poikkeuslupahakemuksen hylkääminen katsottiin edellä 169 kohdassa perustelluksi, ei mitään lieventäviä asianhaaroja voida myöskään ottaa huomioon sillä perusteella, että JCB:n jakelujärjestelmän väitetään olevan yhteensoveltuva yhteisön kilpailusääntöjen kanssa.

191 Komissio on katsonut, että on olemassa raskauttavia asianhaaroja ja pitänyt tällaisina JCB:n Gunn JBC:lle 4. sopimuslausekkeen rikkomisesta määräämää taloudellista seuraamusta, jonka se on luokitellut kostotoimeksi. Komissio korotti

tämän vuoksi sakon määrää 864 000 eurolla, kuten edellä 180 kohdassa on todettu. On riidatonta, että Gunn JCB menetteli sopimusvelvoitteidensa vastaisesti ja että se oli virheellisesti nostanut suurten kauppojen tukea. Komission kirjelmistä ilmenee, että se luokitteli JCB:n kostotoimiksi Gunnin emoyhtiölle esitetyn vaatimuksen 288 721 GBP:n maksamisesta; tämä summa vastasi osoitetun alueen ulkopuolisesta myynnistä JCB:lle aiheutunutta varaosien myyntivoiton menetystä. Tämä jakelija harjoitti myyntiä sen ja JCB:n välisten sopimussitoumusten ja täsmällisemmin Yhdistyneessä kuningaskunnassa toimivia jakelijoita koskevan sopimuksen, sellaisena kuin se oli muutettuna vuonna 1975, 4. sopimuslausekkeen vastaisesti. JCB rankaisi sellaisen sopimusmääräyksen rikkomisesta, jonka kilpailua rajoittavaa vaikutusta tarkasteltiin edellä 86–89 kohdassa tutkittaessa ensimmäistä rikkomisen osatekijää Yhdistyneessä kuningaskunnassa. Ilmoitettuun sopimukseen sisältyvällä lausekkeella on asetuksen N:o 17 15 artiklan 5 kohdan nojalla immuniteetti sakkoja vastaan riippumatta siitä, onko lauseke laillinen vai lainvastainen.

192 Tästä seuraa, että komissio ei voi laillisesti määrätä sakkoa toiminnasta, joka on luokiteltu raskauttavaksi asianhaaraksi, mutta joka liittyy sääntöjenmukaisesti ilmoitetun sopimuksen lausekkeen soveltamiseen. Komissio ei siis voi korottaa sakon määrää ottaakseen huomioon väitetyt raskauttavat asianhaarat.

193 Edellä esitetyistä seikoista seuraa, että komissio on virheellisesti vahvistanut kantajalle määrättävän sakon 39 614 000 euroksi. Yhtäältä, kuten edellä 192 kohdassa on todettu, sakon määrän korottaminen raskauttavien asianhaarojen vuoksi ei ole oikeutettua ja tällä perusteella lisätty 864 900 euron suuruinen summa on vähennettävä. Toisaalta on otettava huomioon ne rikkomisen osatekijät, joita ei ole oikeudellisesti riittävällä tavalla näytetty toteen (ks. edellä 133, 145 ja 154 kohta). Vaikka rikkomisen ensimmäinen ja toinen osatekijä, jotka koskevat passiiviselle myynnille asetettuja rajoituksia ja toimituslähteitä, on näytetty toteen ja ne ovat JCB:n jakelujärjestelmän ytimessä sellaisena kuin se toimi 10 vuoden ajan ensimmäisen osatekijän osalta, riittävien todisteiden puuttuminen kolmen muun riidanalaisessa päätöksessä todetun rikkomisen osatekijän osalta oikeuttaa määrätyn sakon merkittävään alentamiseen. Tämän vuoksi sakkoa on alennettava vielä 8 750 000 eurolla.

194 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin, joka käyttää EY 229 artiklan ja asetuksen N:o 17 17 artiklan mukaista täyttä harkintavaltaa, katsoo olevan perusteltua alentaa kantajalle päätöksen 4 artiklassa määrätyn sakon suuruutta 30 miljoonaan euroon.

Oikeudenkäyntikulut

195 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 87 artiklan 3 kohdan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin voi määrätä oikeudenkäyntikulut jaettaviksi asianosaisten kesken tai määrätä, että kukin vastaa omista kuluistaan, jos asiassa osa vaatimuksista ratkaistaan toisen asianosaisen ja osa toisen asianosaisen hyväksi. Koska kanne on hyväksytty vain osaksi, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin harkitsee asiassa ilmenneet seikat huomioon ottaen oikeaksi määrätä, että kantaja vastaa kolmesta neljänneksestä omista oikeudenkäyntikuluistaan ja että komissio vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan ja velvoitetaan korvaamaan yksi neljännes kantajan oikeudenkäyntikuluista.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN
TUOMIOISTUIN (ensimmäinen jaosto)

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

1) **EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan soveltamisesta (asia COMP. F.1/35.918 — JCB) 21.12.2000 tehdyn komission päätöksen 2002/190/EY 1 artiklan c, d ja e alakohta sekä 3 artiklan d ja e alakohta kumotaan.**

2) Kantajalle päätöksen 2002/190/EY 4 artiklassa määrätyn sakon määrä alennetaan 30 miljoonaan euroon.

3) Lausunnon antaminen vaatimuksista, jotka koskevat niiden tiettyjen asiakirja-aineistoon kuuluvien asiakirjojen toimittamista, joiden osalta hallinnollisessa menettelyssä oli todettu, että niihin ei ole oikeutta tutustua, raukeaa.

4) Kanne hylätään muilta osin.

5) Kantaja vastaa kolmesta neljänneksestä omista oikeudenkäyntikuluistaan.

6) Komissio vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan, ja se velvoitetaan korvaamaan yhden neljänneksen kantajan oikeudenkäyntikuluista.

Vesterdorf Azizi Legal

Julistettiin Luxemburgissa 13 päivänä tammikuuta 2004.

H. Jung B. Vesterdorf

kirjaaja presidentti